

مروری بر وضعیت هنرهای نمایشی (تئاتر؛ احصای چالش‌ها و ارائه راهکارهای سیاستی - تقنینی)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تاریخ انتشار:
۱۴۰۳/۶/۲۱

شماره مسلسل: ۲۰۰۲۲
کد موضوعی: ۲۷۰

مرکز پژوهش‌های
مجلس شورای اسلامی

عنوان گزارش:

مروری بر وضعیت هنرهای نمایشی
(تئاتر؛ احصای چالش‌ها و ارائه راهکارهای سیاستی - تقنینی)

نوع گزارش: طرح و لایحه ، نظارتی ، راهبردی

نام دفتر:

مطالعات فرهنگ و آموزش (گروه ورزش، میراث فرهنگی و گردشگری)

تهیه و تدوین کنندگان:

حامد سهرابی، رضا مستمع، علی روئین

مدیر مطالعه:

رضا مستمع

ناظران علمی:

موسی بیات، قادر آشنا (مدیرکل سابق هنرهای نمایشی و معاون توسعه فناوری و مطالعات سینمایی
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی)

صفحه آرا:

سیده فاطمه ابوطالبی

ویراستار ادبی:

سیده مرضیه موسوی راد

تاریخ شروع مطالعه:

۱۴۰۲/۱۰/۰۱

واژه‌های کلیدی:

۱. هنرهای نمایشی
۲. تئاتر
۳. سبک زندگی
۴. ایرانی و اسلامی
۵. حمایت از هنر

فهرست مطالب

چکیده.....	۶
خلاصه مدیریتی.....	۷
۱. مقدمه.....	۹
۲. هنرهای نمایشی در بیانات رهبر معظم انقلاب.....	۱۰
۳. مرور اسناد بالادستی پیرامون هنرهای نمایشی.....	۱۰
۴. ارزیابی وضعیت هنرهای نمایشی.....	۱۱
۴-۱. سیاستگذاری تئاتر.....	۱۱
۴-۲. جایگاه مخاطب در تئاتر.....	۱۸
۵. وضعیت هنرهای نمایشی به لحاظ آماری.....	۱۹
۶. نهاد هنرمندان تئاتر.....	۲۱
۷. جمع‌بندی و پیشنهاد.....	۲۲
۷-۱. یافته‌های سیاستی.....	۲۳
۷-۲. پیشنهادهای تقنینی.....	۲۴
پیوست‌ها.....	۲۶
منابع و مأخذ.....	۳۱

فهرست جداول

جدول ۱. سند سیاست‌های هنرهای نمایشی (اهم مفاد).....	۱۲
جدول ۲. انجمن‌ها و تشکل‌های ذیل خانه تئاتر.....	۱۶
جدول ۳. شماری از نهادها و سازمان‌های فعال در حوزه هنرهای نمایشی.....	۱۷
جدول ۴. شمار تالارهای نمایشی (مناسب تئاتر) و تالارهای فعال.....	۲۶
جدول ۵. تعداد عناوین نمایش‌های تولید و اجرا شده و تماشاگران آن.....	۲۷
جدول ۶. تعداد عناوین نمایش‌های تولید و اجرا شده و تماشاگران آن به تفکیک استان.....	۲۹

فهرست شکل‌ها

شکل ۱. نمودار تعداد تماشاگران نمایش‌های اجرا شده.....	۲۰
شکل ۲. نمودار عناوین نمایش‌های تولید و اجرا شده.....	۲۸
شکل ۳. نمودار دفعات اجرای نمایش.....	۲۸

مروری بر وضعیت هنرهای نمایشی (تئاتر؛ احصای چالش‌ها و ارائه راهکارهای سیاستی - تقنینی)

چکیده

سنت نمایشی ایران، مرهون گونه‌های نمایشی بومی مانند نقالی و عروسک گردانی هاست، لیک نمایش‌های مذهبی نیز جنبه‌ای ژرف و پرمعنا را به این سنت افزوده‌اند. تعزیه که در آن واقعه کربلا نمایش داده می‌شود، نقش قابل توجهی در تعالی هنر نمایش داشته، اما در حال حاضر، سبکی از هنر نمایش رواج پیدا کرده که گاهاً حاوی عناصر ناموزون با فرهنگ ایرانی و اسلامی است. از این رو دغدغه‌هایی در جهت استحاله فرهنگی پدید آورده که نیازمند توجه سیاستگذاران و مدیران اجرایی بخش فرهنگ است. در بررسی نظام مسائل هنرهای نمایشی، کمتر اولویت داشتن هنر تئاتر و نمایش در بدنه و ساختار فرهنگی کشور و کمبود سالن‌های استاندارد نمایشی، کم توجهی به نحوه به کارگیری نیروهای تربیت یافته در این رشته هنری، اعطای مجوز و نمایش آثاری که کمتر سنخیتی با فرهنگ بومی و دینی جامعه دارند، عمده مشکلات و چالش‌های این حوزه است. پیشنهاد می‌شود حمایت مالی از اجراهایی با بهره‌گیری از منابع غنی دینی و بومی به منظور ارتقای سطح نمایشنامه‌ها و داستان‌پردازی‌ها در اولویت قرار گیرد و استعداد‌های موجود جذب، ارتقا و به کارگیری شوند. لازم است نظارت بر محتوا و نحوه نمایش بر مبنای مؤلفه‌های سبک زندگی ایرانی و اسلامی باشد و به مطالبات اهالی تئاتر و حل مسائل صنفی و استفاده از شیوه‌های جدید حمایتی و سرمایه‌گذاری در بخش هنرهای نمایشی، بر جسته کردن تئاترهای بزرگ میدانی به واسطه فراهم نمودن فضای نمایشی وسیع، اما موقت و ارزان پرداخته شود.

■ شرح / بیان مسئله

هنرهای نمایشی بنا به ماهیت و شکل ارتباطی خود با سبک زندگی انسان‌ها، بر ارتباط میان اعضای یک جامعه تأثیرات مختلفی دارند که می‌توان در سیاستگذاری‌های فرهنگی به آنها توجه ویژه‌ای داشت. هنرهای نمایشی به‌عنوان یک کنش و واکنش جمعی، عامل انتقال ارزش‌های فرهنگی هستند که پدیدآورنده یک جماعت و شکل‌دهنده به یک گروه اجتماعی همسان و هم‌سطح است و زمینه‌ای برای تمرین مشارکت و مسئولیت‌پذیری اجتماعی و ایجادکننده هویت مشترک از طریق زبانی واحد است.

اهمیت هنرهای نمایشی باعث شده این هنر مورد توجه مقام معظم رهبری و سیاستگذاران فرهنگی قرار گیرد. مقام معظم رهبری در برهه‌های مختلف بر استفاده حداکثری از زبان هنرهای نمایشی در بازتاب ارزش‌های دینی و مضامین اجتماعی، همچنین سازنده بودن تئاتر و توجه ویژه به جایگاه هنرهای نمایشی در فرایند هویت‌سازی ملی و مقابله با تهاجم فرهنگی و قابلیت ویژه برای انتقال پیام انقلاب اسلامی تأکید داشتند. ایشان حمایت از هنرمندان متعهد در این عرصه را ضروری دانستند. در اسناد سیاستی هم مصوباتی از سوی شورای عالی انقلاب فرهنگی تدوین شده که اصلی‌ترین آنها «سیاست‌های هنرهای نمایشی» مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۷۸) است. علاوه بر این در قوانین برنامه توسعه و بودجه نیز ذیل فصل فرهنگ و هنر به هنرهای نمایشی در کنار سایر قالب‌های هنری پرداخته شده است.

■ نقطه نظرات / یافته‌های کلیدی

طبق آخرین آمارها، قبل از فراگیری بیماری کووید ۱۹ (کرونا) در سال ۱۳۹۷، در سطح کشور ۷۱۹۸ عنوان نمایش تولید و برای حدوداً هشت میلیون و دویست هزار نفر اجرا شد. در سال‌های ۱۳۹۸ تا ۱۴۰۰ به دلیل فراگیری بیماری کووید ۱۹ (کرونا) این آمار کاهش چشمگیری داشت (به طوری که در سال ۱۳۹۹ تعداد ۱۸۱۱ عنوان نمایش تولید شد) با وجود این، بیشتر فعالیت‌ها در کلان‌شهر تهران صورت گرفته که دارای بیشترین تولیدات، بیشترین مخاطبان و بیشترین اجراها در مقایسه با سایر شهرهای ایران بوده است. در سال ۱۴۰۱، تعداد ۴۵۹۶ عنوان به روی پرده نمایش رفته که با آمار سال ۱۳۹۷ و قبل آن کماکان فاصله دارد (آمار غیر رسمی در سال ۱۴۰۲، تعداد نمایش‌ها را ۵۴۲۱ عنوان نشان می‌دهد).

حوزه هنرهای نمایشی به خصوص تئاتر با چالش‌ها و مسائلی دست به گریبان است. از نابسامانی نظام صنفی هنرهای نمایشی، اجرای سلیقه‌ای مصوبات و مقررات گرفته تا ضعف در تأمین بودجه و حمایت‌های مالی، نابسامانی نظام قراردادها در تئاتر و حرکت کند چرخه اقتصاد هنر نمایش، کم‌توجهی به جایگاه هنر تئاتر در بدنه و ساختار فرهنگی کشور، کمبود سالن‌های استاندارد نمایشی، گرانی بلیت، عدم مشارکت مردمی در عرصه هنرهای نمایشی، کم‌توجهی به نحوه به کارگیری نیروهای تربیت‌یافته هنری در حوزه هنرهای نمایشی، توجه و تقلید هنرمندان حوزه هنرهای نمایشی به آثار بیگانه با فرهنگ بومی و مذهبی، اعطای مجوز و نمایش آثاری که سنخیتی با فرهنگ بومی، ملی و دینی جامعه ما ندارد، کمبود حمایت از گروه‌های نمایشی جوانان متعهد و انقلابی و دارای مزیت حرفه‌ای، عمده مشکلات و مسائل این حوزه به‌شمار می‌رود. انعکاس این‌گونه مسائل خود را در نمایشنامه‌های ضعیف و بی‌محتوا، عدم حضور حرفه‌ای مستمر گونه‌های نمایش ایرانی و اسلامی در جامعه بین‌المللی، ترویج سکولاریسم و سبک زندگی بیگانه و گسست روابط انسانی و خانوادگی آشکار می‌کند.

در میان تمام مسائل فوق‌الذکر به نظر می‌رسد مهم‌ترین اشکال در وضعیت کنونی تئاتر در ایران، **عدم کارکرد صحیح این قالب هنری در نظام فرهنگی جامعه است.** به بیان دیگر کارکرد هنر و قالب‌های مختلف آن همانند زبانی رسا و لطیف در جامعه است که قابلیت انتقال متعالی‌ترین معانی و حقایق را به انسان دارد، اما وضعیت کنونی هنرهای نمایشی خصوصاً تئاتر، با این جایگاه فاصله زیادی دارد و لازم است در درجه اول، این موضوع به‌عنوان هدف نهایی لحاظ و سایر موضوعات، در راستای این هدف تمهید شود.

■ پیشنهاد راهکار تقنینی، نظارتی یا سیاستی

برای رفع برخی از چالش‌های مزبور و اینکه بتوانیم از ظرفیت‌های هنرهای نمایشی به نحو مطلوبی بهره ببریم لازم است اقداماتی از سوی سیاستگذاران و برنامه‌ریزان انجام پذیرد که عمده‌ترین آنها عبارتند از:

■ **بازآرایی ساختار مدیریت هنرهای نمایشی در وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و ارتقاء آن به سازمانی مستقل زیر نظر وزارتخانه متبوع تحت عنوان «سازمان (مرکز ملی) هنرهای نمایشی» به منظور تقویت تئاتر و نمایش‌های میدانی بزرگ در دستور کار وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی قرار گیرد.**

■ مقتضی است مرادوات صنفی بین فعالان تئاتر از طریق توسعه نظام صنفی شفاف و قانونمند (ذیل قانون نظام صنفی) سامان‌دهی شود تا قراردادهای و تفاهم‌نامه‌هایی روشن و هدفمند در هنرهای نمایشی تحقق یابد و فعالان این حوزه از آسیب‌های ناشی از نبود آن مصون بمانند.

■ تغییر راهبردها و روش‌های حمایتی دولت، به نحوی که حمایت از هنرمندان در سطوح گروه‌های نمایشی و یا امور معیشتی آنان جایگزین حمایت‌های متمرکز دولتی شود، یا حمایت‌ها به اموری مانند اتخاذ الگوی تمرکززدایی نظام توزیع با تجهیز و راه‌اندازی سالن‌های نمایش در استان‌های کشور و حمایت از مخاطبان تئاتر اختصاص یابد.

■ تسهیل در صدور مجوز و ثبت مؤسسات و شرکت‌های حوزه هنرهای نمایشی، از طریق طراحی و تنظیم اساسنامه و تعریف شرکت‌های ویژه حوزه هنرهای نمایشی به انجام رسد.

■ شفاف‌سازی تخصیص اعتبارات مربوط به هنرهای نمایشی از طریق مکلف کردن دولت به درج اعتبارات این بخش در لوایح بودجه سنواتی و ثبت شفاف برنامه‌ها و اقدامات مربوط به این منظور که برای فعالان این حوزه قابل رصد و پیگیری باشد.

■ تمرکز حمایت‌های توسعه‌ای صندوق اعتباری هنر ذیل مشارکت در تولید و اعطای تسهیلات اعتباری جهت ایجاد و مرمت سالن‌های نمایش و یا ترغیب و تسهیلگری برای اصناف و انجمن‌های این بخش و افراد حقیقی و حقوقی در جهت ایجاد صندوق‌های جسورانه سرمایه‌گذاری و اعتباری ویژه هنرهای نمایشی.

■ بازنگری قوانین و مقررات شورای نظارت و ارزشیابی به منظور رفع تفسیرهای سلیقه‌ای توسط کارشناسان و مجریان و همچنین حفظ و مراقبت از شاخصه‌های فرهنگ اصیل ایرانی و اسلامی و جلوگیری از ایجاد و شیوع نمایش‌های مبتذل و معارض با عرف دینی و فرهنگی جامعه.

■ تمهید زیرساخت‌های لازم برای ایجاد سالن‌های نمایش‌های میدانی بزرگ در هر استان به منظور برقراری عدالت فرهنگی و دسترس‌پذیر بودن امکانات هنرهای نمایشی خصوصاً تئاتر برای عموم مردم انجام پذیرد، همچنین به منظور افزایش میزان تولیدات هنرهای نمایشی با محوریت نمایش‌های بزرگ میدانی، با مشارکت بخش غیردولتی گروه‌های نمایش متعهد به انقلاب و فرهنگ ایرانی و اسلامی در اولویت قرار گیرد.

۱. مقدمه

هنرهای نمایشی^۱ یا هنرهای اجرایی خصوصاً تئاتر در ایران به دنبال تغییرات اجتماعی و فرهنگی، همواره با تحولات زیادی مواجه شده است. در مورد نمایش‌های پیش از اسلام، اسناد و مدارک چندانی در دست نیست، اما بعد از ورود اسلام، بسیاری از مراسم و آیین‌های دینی و مذهبی با سنت و فرهنگ ایرانیان در آمیخته شدند و از این زمان است که بیشتر نمایش‌ها با رنگ و بوی مذهبی و حماسی اجرا می‌شوند. در اواخر دوره قاجار به دلیل تحولات تجددخواهی و ورود ادبیات فرنگی به ایران، سیر جدیدی در هنر اجرا و نمایش به وجود می‌آید که تئاتر به شیوه غربی را نیز شکل می‌دهد. بعد از پنج سال توقف تئاتر در دوره رضاشاه، در شهر یورماه سال ۱۳۲۰، تئاتر نوین در ایران کار خود را آغاز می‌کند و برخی از اهل فن از این تاریخ که حدوداً تا سال ۱۳۳۲ ادامه می‌یابد، به عنوان دورانی پرمخاطب یاد می‌کنند. در دهه ۱۳۴۰ تئاتر نوین، به عنوان رشته‌ای تحصیلی وارد دانشگاه می‌شود و افراد زیادی آموزش می‌بینند. بعد از پیروزی انقلاب اسلامی و وقوع جنگ تحمیلی، تحولات زیادی در تئاتر ایران به وجود می‌آید و نسل جدیدی وارد این عرصه می‌شوند. تئاتر در کشور ما دستخوش تغییرات و توقف‌های زمانی طولانی بوده و همین امر ناخودآگاه تأثیرات متفاوتی را حتی بر روی نمایش‌های آیینی و سنتی نیز به دنبال داشته است [۱]. اولین فرصتی که بعد از انقلاب اسلامی در ایران برای نمایش‌های آیینی، مذهبی و سنتی به وجود آمد، راه‌اندازی کانون نمایش‌های سنتی بود. با بررسی روند شکل‌گیری تئاتر از دوره ناصرالدین شاه تا پیروزی انقلاب اسلامی، نمایش‌های سنتی (کلاسیک) به علت نداشتن تعریف در تشکیلات قانونی کشور نتوانستند نهادینه شوند؛ اما با وجود این، نمایش‌های دینی و مذهبی ایرانی نظیر تعزیه توسط مردم برگزار می‌شد، اما از طریق حاکمیت وقت حمایت نمی‌شد. در کشور ما پس از انقلاب اسلامی و جنگ تحمیلی بر تعداد نمایش‌های دینی و آیینی چه در شکل سنتی و چه در قالب مدرن افزوده شد و به دلیل استقبال مردمی مورد حمایت و توجه قرار گرفت [۲]. تئاتر بر اساس خاستگاه خود، سبک‌های گوناگونی دارد. از واقع‌گرایی (رئالیسم) و طبیعت‌گرایی (ناتورالیسم) گرفته تا فراواقع‌گرایی (سوررئالیسم)، نمادگرایی (سمبولیسم) و انواع دیگر که غالباً در گونه‌های (ژانر) سوگنامه (تراژدی)، فکاهی (کمدی) و درام و غیره دسته‌بندی می‌شوند. نمایش سنتی (کلاسیک)، مدرن (نوین) و تئاتر خیابانی و غیره از دیگر اقسام هستند. به تبع جایگاه، دسته‌بندی‌ها و نوع نگاه به مقوله هنرهای نمایشی به‌ویژه تئاتر در نحوه و چگونگی سیاستگذاری اثر می‌گذارد. لذا در ادامه با مرور اسناد بالادستی، وضعیت سیاستگذاری در هنرهای نمایشی (با تأکید بر تئاتر) ارزیابی می‌شود و سپس با بررسی وضعیت تئاترهای موجود و شناخت ذائقه مخاطب ایرانی، الگوی مطلوب هنر نمایشی (تئاتر) در ایران بر اساس گونه و شکل سازگار با سبک زندگی ایرانی و اسلامی، صورت‌بندی و پیشنهادهایی در جهت تعالی این شاخه از هنر ارائه می‌شود.^۲

۱. اصطلاح هنرهای نمایشی برای اولین بار در سال ۱۷۱۱ در زبان انگلیسی برای مجموعه‌ای از هنرهای دیداری متکی به بازیگر مورد استفاده قرار گرفت. در زبان فارسی، عمدتاً واژه هنرهای نمایشی (Dramatic Arts) به جای هنرهای اجرایی (Performing Arts) به کار می‌رود. در اینجا منظور از هنرهای نمایشی، آن دسته از هنرهایی است که مبتنی بر متن (Drama) بوده و بر اساس متنی از پیش تعیین یا نوشته‌شده به مرحله نمایش یا ارائه می‌رسد، اما هنرهای اجرایی (Performing) در برگیرنده تمامی شاخه‌های هنری است که در آنها، افراد یا هنرمندان با اجرای یک اثر هنری (تمامی گونه‌های هنری ذیل هنر نمایش یا تئاتر، هنرهای تجربی - تجسمی: مشخصاً پرفورمنس و ...) برای مخاطبان تدارک دیده می‌شوند. مقصود از اجرا در برابر مخاطب، اجرای زنده و در حضور مخاطب است. لذا در این گزارش منظور از هنر نمایش آن بخشی که مرتبط با تئاتر و اجرای صحنه‌ای می‌شود، مدنظر است.

۲. سابقه پژوهشی پیرامون هنرهای نمایشی در مرکز پژوهش‌های مجلس:

- اقتصاد فرهنگ در ایران (هنرهای نمایشی)؛ سال ۱۳۹۲؛ شماره مسلسل ۱۳۴۰۳.

- آشنایی اجمالی با سیاستگذاری در حوزه هنر: (سینما، هنرهای نمایشی، موسیقی و هنرهای تجسمی)؛ سال ۱۳۹۱؛ شماره مسلسل ۱۲۴۱۱.

- اظهار نظر کارشناسی درباره: «لایحه عضویت دولت جمهوری اسلامی ایران در کانون بین‌المللی منتقدان تئاتر»؛ سال ۱۳۸۷؛ شماره مسلسل ۹۲۲۸.

۲. هنرهای نمایشی در بیانات رهبر معظم انقلاب مدظله العالی

موضوع هنرهای نمایشی در بیانات رهبر معظم انقلاب، چندین بار، در موقعیت‌های مختلف تکرار شده است. غالب اشارات ایشان به هنرهای نمایشی به‌عنوان قالبی رسا و بلیغی است که برای انتقال حقیقت و زیبایی‌های ناشناخته، از آن باید حداکثر استفاده صورت گیرد [۳]. در جایی دیگر ایشان در باب اهمیت هنرهای نمایشی اشاره می‌کنند که ابعاد تأثیر گذاری و فرهنگ‌سازی هنرهای نمایشی بسیار وسیع است و امروزه ما به‌عنوان یک ملتی که زنده است، احساس هویت می‌کند و حرفی برای گفتن دارد لازم است روی موضوع هنرهای نمایشی اهتمام بورزیم و سرمایه‌گذاری مادی و معنوی کنیم [۴]. از طرف دیگر ایشان ضمن توجه به استعدادهای بسیار خوبی که در زمینه بازیگری و کارگردانی در حوزه هنرهای نمایشی وجود دارد، بیان می‌کنند که کاستی‌های زیادی در زمینه قصه‌نویسی، نمایشنامه، نثر و شعر داریم که لازم است برطرف شوند تا کیفیت محصولات تولید شده غنی‌تر شود [۵]، [۶]، [۷] و [۸].

علاوه بر اینها ایشان بیان داشتند که هنرهای نمایشی در کنار فیلم و سینما بسیار راس‌تر از سایر رشته‌های هنری هستند که می‌توان از آن برای ارائه برترین حقایق عالم و حقیقت دین بهره برد و لازم است به‌لحاظ کمی و کیفی ارتقا پیدا کنند و با توجه به وجود استعدادهای ارزشمند در داخل کشور در زمینه هنرهای نمایشی به سطح برجسته‌ای در دنیا برسیم [۹].

در جای دیگر ایشان به ظرفیت عظیم هنرهای نمایشی و جهت‌گیری آن اشاره داشتند و فرمودند در ابتدا در فضای هنری کشور ما تئاتر با فضاهای لغو و بیهوده مثل تئاتر روحی و یا تئاتر اعتراضی بی‌جهت یعنی بدون سمت و سوی درست و حسابی بوده در صورتی که باید از ظرفیت عظیم هنرهای نمایشی، که بدون واسطه و جلو چشم بیننده در صحنه اجرا می‌شود، برای نمایش مفاهیم حقیقی اسلامی بهره برد. سپس از تئاتری نام می‌برند که داستان حضرت ایوب را به نمایش کشیده بود و بیان می‌کنند که فهمی که بعد از دیدن ماجرای ایوب در آن تئاتر ایجاد شده بعد از صدار خواندن ایجاد نشده بود [۱۰]. فلذا ظرفیت عظیم اجرای رو در رو با مخاطب، همراه با هنرمندی و جهت‌گیری صحیح و متعالی اثربخشی بی‌نظیری را به دنبال خواهد داشت بدین جهت لازم است از این منظر به هنرهای نمایشی خصوصاً تئاتر نگرینگ‌ریسته شود و آن را با این اهداف پیگیری نمود.

در مجموع از بیانات رهبر معظم انقلاب، سه محور اصلی در حوزه هنرهای نمایشی خصوصاً تئاتر احصا می‌شود:

اول؛ اینکه هنرهای نمایشی خصوصاً تئاتر به‌دلیل مواجهه مستقیم و بدون واسطه با مخاطب، همچنین آمیختگی آن با وجوه مختلف هنری، ظرفیت بسیار بالایی برای انتقال پیام دارد که باید از آن نهایت بهره‌برداری برای بیان موضوعات متعالی و مفاهیم حقیقی اسلامی صورت گیرد.

دوم؛ اینکه استعدادهای ویژه‌ای در زمینه بازیگری و کارگردانی در بین هنرمندان هنرهای نمایشی وجود دارد که باید در راستای اهداف مورد اشاره به کار گرفته شوند.

سوم؛ موضوع ضعف در داستان، قصه‌نویسی و نمایشنامه است که خود را در جریان‌های موجود در نمایش‌های هنری آشکار کرده است و باید این ضعف و نقص با توجه به منابع عظیم ادبی، دینی و تاریخی برطرف شود.

۳. مرور اسناد بالادستی پیرامون هنرهای نمایشی

از اسناد بالادستی، بیشترین دفعات تکرار واژه هنرهای نمایشی و تئاتر در مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی دیده می‌شود. مهم‌ترین مصوبه در شورای عالی انقلاب فرهنگی، سیاست‌های هنرهای نمایشی (تئاتر) است که در قالب ۶ ماده (با عناوین: هدف و ضرورت، حمایت دولت، هدایت و نظارت، آموزش و پژوهش، تبادل نظر و جشنواره‌ها) به‌منظور تعیین اولویت‌ها و سیاست‌های کلی این حوزه در جلسه ۴۵۷ به تاریخ ۲۶ بهمن‌ماه سال ۱۳۷۸ به تصویب رسید. علاوه بر این، سایر مصوبات تنوع زیادی دارند که در چند محور قابل پیگیری است:

۱. افزایش تولیدات در حوزه تئاتر است که در بند «۲۲»، اصول سیاست فرهنگی کشور با این مضمون آمده که کمک به افزایش تولید سینمایی و هنری و نیز نمایش فیلم و اجرای تئاتر در مراکز آموزشی کارگری و کارمندی به‌منظور همگانی کردن فرهنگ و استفاده از انواع آموزش‌های

تخصصی دولتی و آزاد درج شده که در جلسه ۲۸۸ به تاریخ ۲۰ مردادماه سال ۱۳۷۱ به تصویب رسید.

۲. دیگری ذیل سیاست‌های مقابله با تهاجم فرهنگی به منظور جلوگیری از گسترش فساد و فحشا که موجبات تحقیر و تحریف تاریخی و تضعیف باورها و اعتقادات مذهبی را فراهم می‌شود، لازم است مبنای سیاست‌های اصولی نظام در عرصه فرهنگ و هنر (ادبیات، فیلم، تئاتر، موسیقی، نقاشی و غیره) تبیین شود تا منجر به آسیب‌پذیری‌های ناشی از مشکلات نظری نشود.

علاوه بر اینها در مصوبات متعددی، هنرهای نمایشی به‌عنوان یکی از بخش‌های ارزیابی وضع فرهنگی و علمی کشور یاد شده^۱ یا سرانه استفاده از هنرهای نمایشی (سینما، تئاتر و موسیقی زنده) و سرانه صندلی مراکز اجرای برنامه موسیقی و تئاتر به‌عنوان شاخص توسعه فرهنگی، نیروی انسانی، فضاها و تجهیزات فرهنگی^۲ به حساب آمده، ضمناً در راهبردهای گسترش فرهنگ عفاف و حجاب، مصوب ۴ مردادماه سال ۱۳۸۴، راهبرد و راهکارهای ارتقای فعالیت سازمان صدا و سیما مصوب ۱۲ مهرماه سال ۱۳۸۴ و راهکارهای ارتقای عملکرد سازمان تبلیغات اسلامی مصوب ۸ تیرماه سال ۱۳۸۶، از تئاتر به‌عنوان قالب مؤثر نام برده شده است [۱۱].

۴. ارزیابی وضعیت هنرهای نمایشی

در مجموع با توجه به خاستگاه هنرهای نمایشی و تغییر و تحولاتی که به اقتضای فضای اجتماعی ایجاد شده، می‌توان وضعیت کنونی تئاتر را با محوریت سه رکن سیاستگذاری، مخاطبان و هنرمندان این حوزه ارزیابی و آسیب‌شناسی کرد و در نهایت با نگاهی تحلیلی، راهکارهایی سیاستی و تقنینی ارائه کرد.

۴-۱. سیاستگذاری تئاتر

آشنایی با مرجع سیاستگذاری، همچنین اسناد و قوانین موجود، امکان مواجهه نسبتاً جامع را با چالش‌ها و ساختار کنونی سیاستگذاری در این حوزه را فراهم می‌سازد. بدین منظور در ابتدا با بررسی مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی به‌عنوان مرجع سیاستگذار و بررسی اسناد این حوزه، همچنین شیوه حمایتگری دولت و میزان بودجه و مالیات در نظر گرفته شده، سیاست‌های دولت در حوزه هنرهای نمایشی و تبعات فرهنگی آن احصا می‌شود و در نهایت مروری بر نظام صنفی هنرمندان، سازوکارهای رفاهی و کلیات نظام قراردادهای تئاتر صورت می‌گیرد.

۴-۱-۱. مرجع سیاستگذاری

بالاترین مرجع سیاستگذاری در حوزه هنرهای نمایشی، شورای عالی انقلاب فرهنگی است و مهم‌ترین سند سیاستی موجود در این حوزه، «سیاست‌های هنرهای نمایشی» است که در تاریخ ۲۶ بهمن‌ماه سال ۱۳۷۸ به تصویب رسیده و برای اجرا به سه دستگاه وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، وزارت آموزش و پرورش و فرهنگستان هنر به‌صورت مجزا و مشترک، محول شده است. شایان ذکر است سیاست‌های هنرهای نمایشی، مبتنی بر اصول بیست‌وپنج‌گانه سیاست فرهنگی کشور [۱۲]^۳ بوده که شورای عالی انقلاب فرهنگی در جلسه شماره ۲۸۸ خود در تاریخ ۱۳۷۱/۰۵/۲۰ به تصویب نهایی رسانده است.

۱. جلسه: ۴۵۹، آیین‌نامه ارزیابی وضع فرهنگی و علمی کشور، مصوب ۲۴ اسفندماه سال ۱۳۷۸.

۲. جلسه: ۵۳۰، مصوبه شاخص‌های فرهنگی، مصوب ۲۵ آذرماه سال ۱۳۸۲.

۳. در این سند، از وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، وزارت آموزش و پرورش، علوم، تحقیقات و فناوری، بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، وزارت امور خارجه، سازمان صدا و سیما و تربیت بدنی (ورزش و جوانان)، در جایگاه مجریان سیاست فرهنگی نظام جمهوری اسلامی یاد شده است. سند یادشده دربرگیرنده اهداف شش‌گانه فرهنگی جمهوری اسلامی، اهداف پنج‌گانه سیاست فرهنگی، اصول بیست‌وپنج‌گانه سیاست فرهنگی، توجهات بیست‌وشش‌گانه سیاست فرهنگی و در نهایت خط‌مشی فرهنگی (اولویت‌ها و سیاست‌های کلی) پنجاه‌گانه است (جلسه: ۲۸۸، تاریخ تصویب: ۲۰ مردادماه سال ۱۳۷۱، تاریخ ابلاغ: ۲ شهریورماه سال ۱۳۷۱، شماره مصوبه: ۶۵۵).

جدول ۱. سند سیاست‌های هنرهای نمایشی (اهم مفاد)

شرح	مواد
هنر تئاتر از عناصر مقوم فرهنگی جامعه است که گسترش آن با توجه به بندهای (۱۱ و ۱۹) اصول سیاست فرهنگی به منظور اعتلای فرهنگی جامعه اسلامی ایران صورت می‌پذیرد.	ماده (۱) - هدف و ضرورت:
با توجه به بند (۲۴) - از اصول سیاست فرهنگی، دولت موظف است شرایط مادی و معنوی لازم را برای تولید نمایش و ایجاد مکان‌های نمایشی در سراسر کشور فراهم آورد و حمایت لازم را برای گسترش و اعتلای هنر تئاتر انجام دهد. تبصره: نمایش‌هایی که برگرفته از فرهنگ اصیل اسلامی و نشئت گرفته از پیام انقلاب اسلامی و مقوم تئاتر ملی باشند در اولویت ویژه قرار خواهند گرفت.	ماده (۲) - حمایت دولت:
هدایت و نظارت بر اجراهای عمومی هنرهای نمایشی در سراسر کشور برعهده وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی است. این امر به منظور دستیابی، حفظ و صیانت اهداف فرهنگی و اصول سیاست فرهنگی جمهوری اسلامی ایران انجام می‌پذیرد. تبصره (۱): نظارت بر اجرای عمومی هنرهای نمایشی (تئاتر) در سراسر کشور براساس آیین‌نامه جداگانه‌ای صورت می‌پذیرد. این آیین‌نامه به تصویب شورای هنر خواهد رسید. تبصره (۲): نظارت بر اجرای نمایش در داخل دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی کشور و نیز جشنواره‌های دانشجویی و تئاترهای تلویزیونی از موضوع این ماده مستثناست. در دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی کشور این امر به عهده شورای فرهنگی هر دانشگاه خواهد بود که آیین‌نامه آن توسط وزرای فرهنگ و آموزش عالی و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و رئیس نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها تصویب و ابلاغ خواهد شد.	ماده (۳) - هدایت و نظارت:
به منظور باروری استعدادها، افزایش آگاهی، دانش و توانایی نیروی انسانی در عرصه هنر نمایش، تقویت و ترویج آموزش و پژوهش، لازم است دستگاه‌های ذی‌ربط وظایف زیر را انجام دهند: الف) آموزش رسمی تئاتر در سطوح عالی برعهده وزارت فرهنگ و آموزش عالی و یا مؤسساتی است که دارای مجوز رسمی باشند. ب) صدور مجوز و نظارت بر آموزشگاه‌های آزاد در زمینه هنرهای نمایشی برعهده وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی است. ج) وزارت آموزش و پرورش موظف است برنامه مشخصی برای آموزش و ترویج هنر نمایش در مدارس تهیه و با هماهنگی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی ارائه نماید. لازم است با همکاری این دو وزارتخانه، زمینه‌های تأسیس و گسترش هنرستان‌های نمایش فراهم گردد. د) فرهنگستان هنر موظف به تهیه طرح‌های بنیادی و کاربردی پژوهشی است و وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، وزارت فرهنگ و آموزش عالی و سازمان صدا و سیما جمهوری اسلامی ایران موظف به حمایت کامل از اجرای این طرح‌ها می‌باشند.	ماده (۴) - آموزش و پژوهش:
با توجه به بندهای (۳ و ۲) اصول سیاست فرهنگی، تبادل گروه‌های نمایشی ایرانی و دیگر کشورهای جهان به منظور آشنا ساختن جهانیان با فرهنگ و هنر اسلامی و ایرانی و نیز آشنایی علاقه‌مندان ایرانی با سبک‌ها و شیوه‌های متداول و نوین هنرهای نمایشی در جهان ضروری است. این تبادل باید با در نظر گرفتن ارزش‌ها، اصول و شئون جمهوری اسلامی ایران صورت گیرد. دستورالعمل این تبادل در شورای عالی سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی و با همکاری وزارت امور خارجه تهیه و به تصویب خواهد رسید.	ماده (۵) - تبادل نظر:
برگزاری جشنواره‌های نمایشی به منظور معرفی هنر ایرانی و انقلاب اسلامی، مبادله اندیشه و تجارب، ارزیابی و معرفی آثار ارزشمند نمایشی، کشف و معرفی استعدادهای جوان و رونق فعالیت‌های نمایشی (با توجه به بند (۲) اهداف سیاست فرهنگی) خواهد بود. سازمان دهی، هماهنگی و صدور مجوز برای برگزاری جشنواره‌های نمایشی برعهده وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی است. نظارت بر اعمال سیاست‌ها و اصول و ارزش‌های مندرج در اصول سیاست‌های فرهنگی در جشنواره‌های نمایشی از وظایف و مسئولیت‌های این وزارتخانه است.	ماده (۶) - جشنواره‌ها:

در متن این سند آمده است که سیاست‌های هنرهای نمایشی به پیشنهاد شورای هنر^۱ و براساس اصول سیاست فرهنگی کشور (به‌طور مشخص بندهای «۱ و ۱۹») تهیه و تنظیم شده است. بر این اساس، می‌توان دریافت که مرجع مهم و اصلی سیاستگذار در حوزه هنرهای نمایشی، شورای عالی انقلاب فرهنگی است و مصوبات این شورا، تعیین‌کننده چارچوب سیاستی و زمینه‌ساز موازین اجرایی در گستره هنرهای نمایشی نیز خواهد بود.

سند یادشده، دربرگیرنده ۶ ماده و ۳ تبصره، مشتمل بر هدف و ضرورت، حمایت دولت، هدایت و نظارت، آموزش و پرورش، تبادل نظر و جشنواره‌هاست. با توجه به مواد ۶ گانه در این مصوبه، به نظر می‌رسد هر چند بخش‌های تولید و توزیع، مورد نظر قانونگذار قرار گرفته، اما به بخش مصرف (مخاطبان/تماشاچیان/مصرف‌کنندگان) اشاره‌ای نشده و نیازمند تقویت و تکمیل است. علاوه بر این موضوع، با توجه به رویکرد

۱. از جمله شوراهای اقماری شورای عالی انقلاب فرهنگی، به ریاست وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی.

کلانی که مقام معظم رهبری در بیانات‌شان نسبت به هنرهای نمایشی داشتند لازم است جهت‌گیری این سند در راستای اعتلای مخاطبان و همچنین استفاده از منابع غنی موجود، تقویت شود.

همچنین لازم است با استفاده از ظرفیت موجود در شکل هنری تئاتر، زمینه عدالت فرهنگی در خصوص دسترسی به محصولات فرهنگی در سراسر کشور فراهم شود و از این طریق علاوه بر شناسایی، جذب و به‌کارگیری استعدادها و ویژه در این حوزه، تحرک مطلوبی در حوزه تولید و به دنبال آن مصرف محصولات نمایشی (تئاتر) صورت خواهد گرفت و متناسب با فضای ایجاد شده، به تدریج خلأهای داستان‌پردازی و قصه‌نویسی مرتفع خواهد شد.

۲-۱-۴. شیوه‌های حمایتگری و پشتیبانی از هنرهای نمایشی

حمایتگری در حوزه هنر همواره به دو صورت اصلی مستقیم یا غیرمستقیم از سوی نهادهای حقیقی یا حقوقی مختلف انجام پذیرفته که هر یک، ملاحظات را دربردارد.

الف) حمایتگری مستقیم

منظور از شیوه حمایت مستقیم از هنرمندان، سازمان‌های هنری و مصرف‌کنندگان، حمایتگری توسط یک وزارتخانه یا یک نهاد تأمین بودجه دولتی آثار هنری است. در شیوه مستقیم، حمایتگری دو رویکرد تثبیت‌شده با سازوکارهای اجرایی مختلف دارد: نخست، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی مستقیماً به تخصیص بودجه به سازمان‌ها و افراد فعال در حوزه‌های یادشده می‌پردازد؛ رویه‌ای که در بیشتر کشورهای اروپایی به انجام می‌رسد. در این شیوه، تصمیم‌گیرنده اصلی مسئول مربوطه یا وزیر بوده و یا نهادی با سازوکار مشخص طراحی شده و تخصیص بودجه بخش فرهنگ و هنر، توسط این نهاد که شورای هنری نامیده می‌شود، به انجام می‌رسد. همانند شورای هنر که برای نخستین بار در انگلستان در دهه ۱۹۴۰ شکل گرفت و امروزه در کشورهای اسکاتلند، ولز، ایرلند، کانادا، استرالیا و نیوزلند که عمدتاً تحت نفوذ سیاسی و فرهنگی انگلستان هستند نیز برقرار است.

در شیوه مستقیم به ترتیب می‌توان اهداف حمایت، به‌کارگیری تصمیمات مربوط به تخصیص منابع و موضوعات مربوط به حاکمیت را تفکیک و تبیین کرد. ذیل اهداف حمایت، ایجاد محیطی برای پرورش، نیاز به گسترش دسترسی به هنر، خدمت به کشور، ایجاد توازن و افزایش مشارکت مردم در حوزه‌های هنری برای ارتقای کیفیت زندگی که در قالب بیانیه‌ها، دستورات یا شیوه‌نامه‌های رسمی و بالادستی ارائه می‌شود را می‌توان دسته‌بندی کرد. همچنین در حوزه تصمیمات مربوط به تخصیص منابع، می‌توان موضوعات تعیین زمان مداخله برای تخصیص بودجه از سوی نهاد یا مسئول بودجه، تخصیص برپایه هدف‌گذاری کیفی یا کمی کوتاه و بلندمدت، تفکیک مؤسسات خصوصی، انتفاعی و غیرانتفاعی و سهم‌بندی آنها از بودجه را صورت‌بندی کرد و در نهایت مباحث مربوط به حاکمیت را می‌توان به موضوعاتی از قبیل چگونگی تعیین وظایف شورای هنر، نقش مستقل یا وابسته شورای هنر در تخصیص بودجه، وابستگی افراد یا چگونگی گزینش آنها برای این شورا، نحوه ارتباط و تعامل این شورا با هنرمندان شکل داد [۱۳].

در کشور ما در شیوه حمایت مستقیم معمولاً ذیل وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی اعتباراتی برای حمایت از هنرهای نمایشی تخصیص می‌یابد. برنامه حمایت توسعه هنر (تجسمی، نمایشی، موسیقی و آموزش هنر) در قانون بودجه سال ۱۴۰۲، حدود ۲۶۹ میلیارد و ۸۰۰ میلیون تومان است که این رقم نسبت به سهم بودجه سالیانه هنرهای نمایشی در قانون بودجه سال ۱۴۰۰ که ۱۲۰ میلیارد و ۵۰۰ میلیون تومان [۱۴] بود، حدود دو برابر افزایش یافته است. آضمن اینکه دولت اختیار آن را دارد از اعتبارات فصل کمک‌های بلاعوض دستگاه‌های فرهنگی خصوصاً وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی نیز به‌منظور پشتیبانی از هنرهای نمایشی، حمایت مالی به عمل آورد.

ب) حمایتگری غیرمستقیم

منظور از شیوه حمایتگری غیرمستقیم، پشتیبانی از آثار هنری مبتنی بر نظام‌های مالی بدون اتکا به بودجه عمومی است. به بیان دیگر ترغیب

۱. در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، ردیف مشخصی برای بودجه مرکز هنرهای نمایشی درج نشده است. باین حال به گفته رئیس مرکز هنرهای نمایشی، بودجه هنرهای نمایشی در سال ۱۴۰۱، نسبت به سال ۱۴۰۰ کاهش یافته است: isna.ir/xdmnhv.

۲. در قانون بودجه سال ۱۴۰۲ همانند قانون بودجه سال ۱۴۰۱ و برخلاف قانون بودجه سال ۱۴۰۰ ردیف مشخصی به‌منظور هنرهای نمایشی وجود ندارد و بودجه این بخش ذیل عنوان برنامه حمایت توسعه هنر که شامل هنرهای تجسمی، نمایشی و موسیقی و همچنین آموزش هنر بوده، آمده است.

اهداکنندگان یا سرمایه‌داران بخش خصوصی برای حمایت از هنر یا استفاده از سازوکارهای معافیت‌های مالیاتی برای هنرمندان و سازمان‌های واجد شرایط تولید هنر نیز جزء این دسته قرار می‌گیرند. تفکیک فعالیت‌های خیرخواهانه و حمایت مالی، نخستین گام برای پذیرش این شیوه است. حمایت مالی، روشی است که شرکت‌ها و شخصیت‌های حقوقی در ازای درج نام یا ویژگی (برند) خود، از شخصیت حقیقی یا حقوقی تولیدکننده هنر، حمایت مالی می‌کنند؛ اما در سویه خیرخواهانه، اهدای وجوه نقدی در ازای تبلیغ یا درج نام و ویژگی آن شرکت به انجام نرسیده و صرفاً براساس نیت خیرخواهانه، هنر دوستانه یا اشتغال‌زایی در عرصه هنر به انجام می‌رسد. هر چند صورت‌های کمک خیرخواهانه، می‌تواند در قالب مهارت‌آموزی رایگان نیز صورت پذیرد [۱۵]. چنان‌که گفته شد، فرایند حمایتگری مبتنی بر سازوکارهایی است که متمرکز بر نظام مالیاتی برای تولید هنر در نظر گرفته شده و عملکرد آنها افزون بر آثار اقتصادی و بهبود وضع بازار هنر، بر اجتماع و مصرف‌کنندگان کالاهای هنری نیز به‌طور مستقیم مؤثر است. زیرا مواجهه اجتماع با اثر هنری به‌صورت مستقیم و بدون واسطه اتفاق می‌افتد. این شیوه در کشور ما چندان مورد توجه قرار نگرفته است.

ج) سرمایه‌گذاری

افزون بر دو شیوه مستقیم و غیرمستقیم، شیوه سومی نیز وجود دارد که با توجه به تغییر و چرخش نظام کلان اقتصادی، با رویکرد سودآوری و هدف افزایش سرمایه، اجرایی می‌شود. در این رویکرد، صندوق‌های سرمایه‌گذاری خصوصی هنر، به‌واسطه سرمایه‌داران یا نهادهای غیردولتی و خصوصی متمایل به سرمایه‌گذاری در هنرها به‌وجود آمده و با تمرکز و برنامه‌ریزی برای فروش کالاهای گوناگون هنری و یا ایجاد و مرمت سالن‌های نمایش، به تخصیص سرمایه از آثار هنری می‌پردازند. سودآوری از راه خرید و استفاده از حق و امتیاز آثار هنری، هدف اصلی صندوق‌های سرمایه‌گذاری به‌شمار می‌رود. با استناد به گزارش مؤسسه حسابرسی دیلویت^۱ (۲۰۲۳) برآورد شده که در سال ۲۰۲۲ دارایی که به شکل انواع هنر تبدیل شده ۲,۱۷۴ تریلیون دلار بوده است و پیش‌بینی می‌شود این رقم در سال ۲۰۲۶ به ۲,۸۶۱ تریلیون دلار افزایش یابد. در این میان حدود ۵۰ درصد از مدیران مالی جوان تمایل دارند تا در صندوق‌های هنر سرمایه‌گذاری کنند [۱۶].

در ایران، اولین قدم‌های جدی برای تشکیل صندوق سرمایه‌گذاری هنر از سال ۱۳۹۴ (۲۰۱۵) برداشته شد. پذیرهنویسی صندوق «سرمایه‌گذاری نیکوکاری نیکاندیشان هنر» از تاریخ ۲۰ خردادماه سال ۱۳۹۴ از طریق صندوق اعتباری هنر و شرکت مشاور سرمایه‌گذاری آرمان آتی آغاز شد تا اشخاص خیرخواه و نیکاندیش در امور نیکوکاری مرتبط با هنرمندان، نویسندگان و روزنامه‌نگاران بتوانند با این صندوق مشارکت و همیاری کنند. مؤسسين صندوق نیکوکاری هنر برخی بانک‌ها، جمعی از نهادهای مالی فعال در بازار سرمایه، هنرمندان، نویسندگان و روزنامه‌نگاران مشتاقی هستند که در پی ارتقای هرچه بیشتر فرهنگ و هنر فاخر ایران اسلامی هستند. مقرر شد وجوه جمع‌آوری شده به‌صورت دارایی‌هایی مانند: سهام و سایر اوراق بهادار و عواید به‌دست آمده از آن در تأمین بیمه تکمیلی اصحاب فرهنگ، هنر و رسانه که تحت پوشش صندوق اعتباری هنر هستند، هزینه شود [۱۷]. پس از آن با وقفه‌ای طولانی در خردادماه سال ۱۴۰۰ مدیرعامل فرابورس ایران از اخذ موافقت اصولی تأسیس نخستین صندوق سرمایه‌گذاری جسورانه حوزه فرهنگ و هنر در بازار سرمایه خبر داد. یکی از رشته‌های موضوع سرمایه‌گذاری این صندوق، صنایع خلاق است که این رشته طیف وسیعی از حوزه‌های فرهنگی و هنری شامل تبلیغات، معماری، طراحی، مد، فیلم (سینما)، موسیقی، عکاسی، هنرهای نمایشی، نشر و بازی‌های رایانه‌ای و... را دربرمی‌گیرد [۱۸]. سپس در آذرماه همین سال اولین صندوق جسورانه حوزه صنایع فرهنگی با نام «سپهر یکم» با سرمایه‌گذاری صندوق نوآوری و شکوفایی، صندوق پژوهش و فناوری سپهر، حوزه هنری انقلاب اسلامی و یکی از شرکت‌های زیرمجموعه سازمان تبلیغات اسلامی، راه‌اندازی و پذیرهنویسی این صندوق با نام سپهر در فرابورس ایران آغاز شد. سرپرست نهادهای مالی و نوآوری فرابورس ایران در آیین راه‌اندازی صندوق جسورانه «سپهر یکم» این‌گونه صندوق‌ها را یک ابزار تأمین مالی جدید برای صنعت فرهنگ قلمداد کرد و راه‌اندازی ۲۰ صندوق جسورانه حوزه صنایع خلاق و فرهنگی تا پایان سال ۱۴۰۰ را خبر داد و اذعان داشت با راه‌اندازی این صندوق‌ها به سرمایه یک هزار میلیارد تومانی در زمینه فرهنگ و هنر خواهیم رسید [۱۹].

۳-۱-۴. قوانین مالیاتی هنرهای نمایشی

با استناد به بند «ل» ماده (۱۳۹) از قانون مالیات‌های مستقیم [۲۰] (مصوب ۱۳۸۰/۱۱/۲۷) تمام فعالیت‌های مرتبط با هنرهای نمایشی

۱. Deloitte به‌عنوان یکی از چهار مؤسسه بزرگ حسابرسی جهان شناخته می‌شود.

از پرداخت مالیات معاف هستند، اما بنابر پیشنهاد اصلاحی در جزء «۱» بند «ق» تبصره «۶» لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، معافیت مالیاتی بازیگران و تهیه‌کنندگان، موضوع بند «ل» ماده (۱۳۹) قانون مالیات‌های مستقیم فقط تا سقف ۲ میلیارد و ۶۰۰ میلیون ریال در سال قابل اعمال دانسته شده و بعد از آن حسب مورد به نرخ قانون مالیات‌های مستقیم مشمول مالیات اعلام شده است. همچنین وفق جزء «۳» بند «ن» تبصره «۶» قانون بودجه سال ۱۴۰۲، درآمد سالیانه مشمول اشخاص موضوع بند «ل» ماده (۱۳۹) قانون مالیات‌های مستقیم تا معادل چهار برابر سقف مالیاتی ماده (۸۴) قانون مذکور معاف است و مازاد بر آن حسب مورد به نرخ قانون مالیات‌های مستقیم، مشمول مالیات است. فعالیت‌های انتشاراتی، مطبوعاتی، قرآنی و مؤسسات رسانه‌ای دارای مجوز از وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی کماکان از معافیت مندرج در بند «ل» ماده (۱۳۹) قانون مالیات‌های مستقیم برخوردار خواهند بود. لذا مطابق این حکم بودجه‌ای فعالیت‌های ذیل هنرهای نمایشی تا چهار برابر معافیت مالیاتی افراد عادی، مشمول مالیات نمی‌شود.

۴-۱-۴. نظام صنفی هنرهای نمایشی

منظور از نظام صنفی، قواعد و مقرراتی است که امور مربوط به سازمان، وظایف، اختیارات، حدود و حقوق افراد و واحدهای صنفی را طبق قانون نظام صنفی کشور، مصوب ۱۳۸۲/۱۲/۲۴ مجلس شورای اسلامی تعیین می‌کند. در این قانون به هر شخص حقیقی یا حقوقی که در یکی از فعالیت‌های صنفی اعم از تولید، تبدیل، خرید، فروش، توزیع، خدمات و خدمات فنی سرمایه‌گذاری کند و در جایگاه پیشه‌ور و صاحب حرفه و شغل آزاد، به صورت فردی یا با مباشرت دیگران محل کسبی دایر یا وسیله کسبی فراهم آورد و تمام یا قسمتی از کالا، محصول یا خدمات خود را به طور مستقیم یا غیرمستقیم و به صورت کلی یا جزئی به مصرف‌کننده عرضه دارد، فرد صنفی می‌گویند. در ادامه متن این قانون، هر واحد اقتصادی که فعالیت آن در محل ثابت یا وسیله سیار باشد و توسط فرد یا افراد صنفی با اخذ پروانه کسب دایر شده باشد، واحد صنفی اطلاق می‌کنند. در نهایت براساس ماده (۴) از قانون نظام صنفی کشور [۲۱]، آن گروه از افراد صنفی که طبیعت فعالیت آنان از یک نوع باشد، یک صنف را تشکیل می‌دهند. همچنین براساس این قانون، صنوف به چهار دسته تولیدی، خدمات فنی، توزیعی یا خدماتی تقسیم می‌شوند. مقصود از ارائه تعاریف قانونی از سه رکن فعالیت صنفی یعنی نظام صنفی، فرد صنفی و صنف، تمرکز بر جایگاه هنرهای نمایشی و ارکان تشکیل‌دهنده آن از نظر قانون نظام صنفی کشور و تبیین وضعیت آن در گستره هنرهای نمایشی است. براساس قانون و تعاریف یادشده، هنرهای نمایشی امکان قرار گرفتن در قانون نظام صنفی را دارا بوده و فعالیت در ذیل نظام صنفی هنرهای نمایشی، بلا مانع به نظر می‌رسد. به بیان دیگر این امکان وجود دارد که هنرهای نمایشی در قانون نظام صنفی در رسته‌های مختلف قرار بگیرند، مشروط بر اینکه تفسیر درستی از قوانین فعلی صورت گیرد و دولت تنوع اصناف ذیل هنرهای نمایشی را به رسمیت شناخته و اعتبارات حمایتی خود را عادلانه میان تشکلهای قانونی مختلف تخصیص دهد (منظور این است که بدین شکل نباشد که برای مثال صرفاً خانه تئاتر و یا صرفاً انجمن هنرهای نمایشی ایران اغلب اعتبارات حمایتی را از آن خود کرده و پرداخت به سایر تشکلهای منوط به تبعیت از انجمن یا تشکلی خاص باشد).

در حال حاضر با چند صنف و شبه‌نظام صنفی در هنرهای نمایشی ایران مواجه هستیم؛ خانه تئاتر ایران (شامل چندین انجمن مختلف)، انجمن صنفی هنرمندان تئاتر شهر تهران، انجمن هنرهای نمایشی ایران، انجمن تئاتر انقلاب و دفاع مقدس، انجمن صنفی تماشاخانه‌های ایران، انجمن تعزیه ایرانیان، انجمن نقالی و باشگاه نقالان و شورای اصناف تئاتر و... را می‌توان در این زمره نام برد. شاکله خانه تئاتر ایران، وابسته به ساختار طراحی شده حقوقی توسط وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در قالب مؤسسه چندمنظوره فرهنگی و هنری است که در سازمان ثبت شرکت‌ها و مؤسسات غیرتجاری به ثبت رسیده و دارای بیشترین شمار اعضای فعال در حوزه هنرهای نمایشی است؛ در حالی که شاکله انجمن صنفی هنرمندان تئاتر شهر تهران، به رغم داشتن مجوز فعالیت صنفی، با استناد به تصویب نامه هیئت وزیران در خصوص تأسیس انجمن صنفی سراسری اشخاص حقیقی پدیدآورنده آثار فرهنگی و هنری و شغلان بخش فرهنگ، هنر و رسانه در رسته تخصصی [۲۲]، از تمام سازوکارهای نظام صنفی، برخوردار نبوده و گستره فعالیت آن، محدود به کلان‌شهر تهران بوده؛ همچنین شمار اعضای آن از خانه تئاتر ایران، به مراتب کمتر است.

جدول ۲. انجمن‌ها و تشکل‌های ذیل خانه تئاتر

انجمن نمایشگران حرکت خانه تئاتر	انجمن صنفی نمایشنامه‌نویسان و مترجمان تئاتر ایران	انجمن بازیگران خانه تئاتر
انجمن نمایشگران عروسکی خانه تئاتر	انجمن طراحان پوستر تئاتر خانه تئاتر	انجمن صنفی سراسری دستیاران کارگردان و برنامه‌ریزان تئاتر
کانون تئاتر کودک و نوجوان خانه تئاتر	انجمن طراحان صحنه و لباس خانه تئاتر	انجمن صنفی سراسری عکاسان تئاتر ایران
کانون روابط عمومی و تبلیغات تئاتر	انجمن گریم و ماسک خانه تئاتر	انجمن صنفی سراسری منتقدان، نویسندگان و پژوهشگران تئاتر
کانون کارکنان فنی هنری خانه تئاتر	انجمن مدرسان خانه تئاتر	انجمن صنفی موسیقی تئاتر
	کانون نمایشگران خیابانی خانه تئاتر	کانون کارگردانان خانه تئاتر

مأخذ: وب‌گاه مؤسسه فرهنگی هنری خانه تئاتر.

اما انجمن هنرهای نمایشی ایران با هدف توسعه فرهنگی و رسیدن به شاخص‌های اثرگذار هنر نمایش براساس نیازهای فرهنگ ایرانی و اسلامی و همچنین ایجاد انگیزه در هنرمندان، شناسایی و حمایت از جوانان مستعد، برقراری ارتباط با تشکل‌ها و گروه‌های تئاتری سراسر کشور و تبادل اطلاعات و همکاری با مؤسسات و سازمان‌های شناخته شده هنر نمایش در سایر کشورها در سال ۱۳۸۷ تشکیل شد. این انجمن با شخصیت حقوقی مستقل و به صورت غیرانتفاعی و غیردولتی برای دستیابی به اهداف فرهنگی تصریح شده در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران از همان آغاز کار، عمده فعالیت خود را براساس حمایت مادی و معنوی از هنرمندان و گروه‌های تئاتری در سراسر کشور و با انگیزه حفظ، توسعه و اعتلای هنر نمایش معطوف ساخت. کانون تخصصی نمایش‌های خیابانی ایران، کانون تخصصی نمایش‌های آیینی، سنتی و تعزیه، کانون تخصصی تئاتر دینی، کانون تخصصی تئاتر دانشگاهیان، کانون تخصصی تئاتر عروسکی و کانون تخصصی ملی منتقدان تئاتر ایران از ارکان انجمن مزبور هستند.

انجمن تئاتر انقلاب و دفاع مقدس وابسته به بنیاد فرهنگی روایت فتح در سال ۱۳۷۶ پایه عرصه وجود گذاشت. این انجمن، تشکلی از هنرمندان متعهد هنرهای نمایشی است که رسالت اشاعه فرهنگ و ارزش‌های ملی را برای تحقق آرمان‌های انقلاب اسلامی و ارزش‌های دفاع مقدس و تئاتر مقاومت از طریق حمایت همه‌جانبه از تئاتر و هنر متعهد کشور قرار داده است.

همچنین اخیراً شورای اصناف تئاتر با حضور نمایندگان سه صنف رسمی و مستقل تئاتر (انجمن هنرمندان تئاتر شهر تهران، انجمن هنرمندان تئاتر کمدی شهر تهران و انجمن مدرسان تئاتر استان تهران) برای هماهنگی بیشتر در زمینه اجرای قوانین، تنظیم قراردادها، امور حقوقی و اجتماعی و رفاهی اعضا، افزایش قدرت صنفی و همچنین جلوگیری از موازی‌کاری و تخلف‌های صنفی اواخر سال ۱۴۰۱ تشکیل شد. شورای اصناف تئاتر براساس ماده (۲۵) اساسنامه انجمن‌های صنفی وزارت کار با هدف پیوستگی انجمن‌های صنفی و افزایش کارایی آنها، شکل گرفته و جنبه مشارکتی و مشورتی دارد و تصمیم‌های این شورا با تصویب هیئت‌مدیره انجمن‌های زیرمجموعه، اجرایی خواهد شد. این تشکل جدید اعلام داشته در صورت تشکیل صنف‌های رسمی دیگر در حوزه تئاتر، این شورا با حضور نمایندگان صنف‌های آتی، گسترش خواهد یافت.

در سیاست‌ها و مصوبات مرتبط با هنرهای نمایشی، کمتر به نقش و ظرفیت نظام‌های صنفی هنرهای نمایشی در نسبت با سایر حوزه‌ها پرداخته شده و کمتر این ظرفیت در جهت رفع دغدغه‌های اهالی هنر از یک سو و از سوی دیگر تصدیگری بخشی از وظایف حاکمیت قدم برداشته است؛ کما اینکه نهادهای دولتی و شبه‌دولتی هنوز عهده‌دار بسیاری از وظایفی هستند که می‌تواند از خلال تشکل‌های متعدد مذکور تصدیگری شود. در تصویب‌نامه تأسیس انجمن صنفی سراسری اشخاص حقیقی پدیدآورنده آثار فرهنگی و هنری و شاغلان بخش فرهنگ و هنر و رسانه در رسته تخصصی (در نامه شماره ۱۰۵۵۶۹/ت/۵۶۹۱۴-هم‌مورخ ۱۳۹۸/۰۸/۲۲) که در تاریخ ۱۳۹۸/۰۸/۱۹ به تصویب هیئت‌وزیران رسیده

به امکان راه‌اندازی و رواج مناسبات نظام صنفی برای هنرهای نمایشی، پرداخته است. در این تصویب‌نامه، اشخاص فعال در حوزه‌های هدف می‌توانند به‌منظور تأسیس انجمن صنفی سراسری در رسته تخصصی خود، طی درخواستی به وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی اقدام کنند.

جدول ۳. شماری از نهادها و سازمان‌های فعال در حوزه هنرهای نمایشی

ردیف	عنوان	سازمان / نهاد اصلی
۱	اداره کل هنرهای نمایشی، بنیاد رودکی	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
۲	انجمن هنرهای نمایشی ایران	مؤسسه غیرتجاری
۳	خانه تئاتر ایران	مؤسسه چندمنظوره فرهنگی هنری
۴	کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان	وزارت آموزش و پرورش
۵	واحد تولیدات نمایشی سیما، اداره کل هنرهای نمایشی رادیو	سازمان صدا و سیما
۶	خانه تئاتر دانشگاهی	وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
۷	مرکز هنرهای نمایشی حوزه هنری	حوزه هنری سازمان تبلیغات اسلامی
۸	انجمن تئاتر انقلاب و دفاع مقدس	بنیاد فرهنگی روایت فتح
۹	سازمان فرهنگی هنری خانه هنرمندان ایران	شهرداری تهران
۱۰	شورای اصناف تئاتر	انجمن‌های وزارت کار

۵-۴. سازوکارهای رفاهی هنرمندان

تنظیم اساسنامه و تشکیل صندوق اعتباری حمایت از نویسندگان و هنرمندان کشور، از نخستین گام‌های قانونی در راستای پشتیبانی هنرمندان کشور بود که پس از تصویب در هیئت وزیران، در تاریخ ۱۳۸۲/۰۵/۱۵، توسط وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی به انجام رسید. این صندوق، فعالیت رسمی خود را از فروردین ماه سال ۱۳۸۳ و به صورت محدود آغاز کرد. فعالیت‌های صندوق، در جایگاه مؤسسه‌ای غیردولتی و غیرانتفاعی، با نام صندوق اعتباری هنر، با چهار هدف اصلی سامان‌دهی حمایتگری، حمایت از خلاقیت و نوآوری‌ها، تأمین منابع مالی جهت توسعه فرهنگ و هنر و توسعه مرحله‌ای کمیّت و کیفیت حمایت‌ها ادامه یافت و از جمله مهم‌ترین خدمات آن می‌توان به حمایت‌های معیشتی و تأمین آتیه (پرداخت مقرری یا کمک مستمری به افراد مشمول و مستمری سال‌مندان)، حمایت‌های بیمه‌ای (از جمله کمک هزینه معالجه و جبران خسارت غیرارادی فعالیت‌های اقتصادی در عرصه‌های فرهنگی هنری و مطبوعاتی) و در نهایت حمایت‌های توسعه‌ای (مشارکت در تولید آثار فرهنگی و هنری) اشاره کرد. سازوکار حمایت‌های صندوق، با فراخوان‌های سالیانه جهت عضویت آغاز شده و پس از طی کردن مراحل نام‌نویسی و تخصیص حمایت‌ها براساس درخواست و نوبت، به انجام می‌رسد. در حوزه هنرهای نمایشی، فارغ از محل سکونت هنرمندان، امکان بهره‌مندی از خدمات، با دریافت معرفی‌نامه از سوی مرکز هنرهای نمایشی یا انجمن‌های نمایشی سراسر کشور خطاب به صندوق آغاز شده و پس از بررسی مستندات هنرمندان و صدور معرفی‌نامه، امکان برقراری بیمه و یا بهره‌مندی از دیگر خدمات صندوق فراهم می‌شود.

۴-۶. کلیات نظام قراردادها در هنرهای نمایشی

نظام قراردادها و تفاهم‌نامه‌ها در هنرهای نمایشی، تابعی از نظام صنفی است. بنابراین به‌نظر می‌رسد در صورت وجود نظام‌های صنفی شفاف و قانونمند، امکان شکل‌گیری قراردادهای روشن و هدفمند نیز تحقق یافته و فعالان این حوزه از آسیب‌های ناشی از نبود آن مصون خواهند ماند. با توجه به شیوه تولید آثار در گستره هنرهای نمایشی و نیز شیوه تقسیم کار در تئاتر، می‌توان قراردادهای یاد شده را در دو الگوی کلی و مرسوم شفاهی و کتبی دسته‌بندی کرد [۲۳].

از دیگر طبقه‌بندی‌های قراردادهای نمایشی می‌توان دو دسته دولتی و غیردولتی یا چهار دسته جزئی تر انعقاد توسط تهیه‌کننده، انعقاد توسط سالن داران، انعقاد مشترک تهیه‌کننده و سالن دار و انعقاد توسط دولت اشاره کرد. دولت غالباً به منظور عرضه به مخاطب عمومی یا مخاطب سازمانی وارد عرصه می‌شود و اینکه به منظور حمایت یا مشارکت در طرحی خصوصی قراردادی را منعقد می‌کند. در غیر این حالت (یعنی بخش غیردولتی)، طرف قرارداد از چند حالت خارج نیست یا دولت مشارکتی در تولید نداشته و صرفاً خریدار محصول هنری است یا بخش غیردولتی دیگری و یا حامیان مالی بخش خصوصی طرف قرارداد هستند. شبیه این رابطه نیز بین سالن داران یا تهیه‌کننده با هنرمندان و دولت و یا بخش غیردولتی می‌تواند برقرار شود.

آسیب‌پذیرترین و درعین حال، رایج‌ترین الگوی قراردادهای هنرهای نمایشی، الگوی قرارداد شفاهی است. در این الگو، امکان اثبات حقوق و راستی‌آزمایی، بستگی به شرایط و ضوابط نامعلوم بوده و به همین دلیل، تولید آثار نمایشی با این الگو، فعالیت فعالان عرصه هنرهای نمایشی را به شدت تحت تأثیر قرارداد داده و فعالیت حرفه‌ای آنان را آسیب‌پذیر و به لحاظ قانونی در زمره فعالیت‌های غیراثباتی و حتی غیرقابل پیگیری قرار می‌دهد.

با توجه به فراگیر بودن قراردادهای شفاهی در هنرهای نمایشی ایران، راهکار خانه تئاتر، راه‌اندازی شورای داوری بوده که در آیین‌نامه داوری درج شده در تارنمای رسمی خانه تئاتر، فرایند اجرای آن شرح داده شده است [۲۴]. این مسئله در حالی است که فعالیت صنفی مؤسسه خانه تئاتر در جایگاه حقوقی نظام صنفی مورد پرسش بوده و تنظیم آیین‌نامه داوری الزاماً تضمینی برای احقاق حقوق و حل و فصل مسائل صنفی نخواهد بود. از سوی دیگر، در صورت اعمال مناسبات حقوقی و پیاده‌سازی الگوی نظام صنفی در چارچوب قراردادهای رایج قانون کار، با تبدیل عنوان هنرمند به کارگر و تهیه‌کننده به کارفرما مواجه خواهیم شد که با مناسبات و قواعد تولید، توزیع و مصرف هنری کاملاً تفاوت دارد. زیرا شیوه و نوع قراردادهای هنری، الزامات قانون کار، از جمله بیمه افراد و کارکنان را تأمین نکرده و در صورت فعلی، هنرمندان را مشمول بیمه خویش فرما و آن هم به صورت موسمی و گزینشی می‌کند. بر این اساس ضرورت تصحیح الگوهای قراردادی کنونی و تنظیم الگوهای کارآمد برای فعالیت‌های گوناگون در حوزه هنرهای نمایشی بیش‌ازپیش نمایان شده و پیش‌نیاز آن، بازنگری جدی در نظام صنفی است.

۲-۴. جایگاه مخاطب در تئاتر

تئاتر، نوعی از ارتباط جمعی است که روایتی زنده را با خود به همراه دارد و در اصل تنها هنری است که پیوندی ناگسستنی با مخاطب و واکنش تماشاگران خود دارد [۲۵]. از طرف دیگر، جایگاه مخاطب در تئاتر زمانی ضروری می‌شود که با چرخه اقتصادی در این هنر پیوند می‌خورد؛ چراکه این پیوند برخلاف بسیاری از هنرهای دیگر، عمدتاً از طریق ارتباط بی‌واسطه با مخاطب و در اثر حضور مخاطب در سالن نمایش، اتفاق می‌افتد. تئاتر، هنری است که مخاطب را باید به سالن اجرا بکشاند و در آنجا محصول هنری خود را به او عرضه کند و از این راه، اقتصاد خود را تأمین کند. بنابراین تلاش‌ها برای جذب مخاطب در این هنر با سابقه، اهمیت ویژه‌ای دارد [۲۶]. البته با توجه به اینکه یک تئاتر به چه میزان از حمایت مالی از سوی دولت برخوردار باشد، اولویت آن برای تأمین مالی از طریق جذب مخاطب تغییر می‌یابد. مخاطبان تئاتر، با نوع خوانش و رفتار خود، خواسته‌هایشان را از نهاد فراگیر تئاتر بیان می‌کنند و به سهم خود آن را به سمت تولید و عرضه این نیازها و علائق سوق می‌دهند. از سوی دیگر نهاد تئاتر، همسو با اهداف و مصالح سیاستگذاران خود در تلاش است که بر افکار مخاطبان اثرگذاری داشته باشد و مخاطب را به سوی چارچوب گفتمانی خود متمایل کند. بدین جهت حفظ نقطه تعادل بین مخاطبان تئاتر و اهداف سیاستگذاران موضوعیت پیدا می‌کند. به بیان دیگر نمی‌شود تماشاگر را که از ارکان اساسی تئاتر است نادیده گرفت و فارغ از سلیقه و دغدغه او نمایش اجرا کرد. این تفاوت‌ها و تغییرات باعث دگرگونی در تئاتر معاصر شده است [۲۷]. میزان اولویت‌دهی به سلیقه مخاطب در نظام‌های فرهنگی، سیاسی و اقتصادی مختلف، متفاوت است و بسته به سیاست‌های انقباضی و انبساطی آنها در خصوص استقلال میدان (های) هنری متغیر است، اما در هر صورت شناخت تغییرات بافت و ذائقه مخاطبان تئاتر و دلایل آنها اساسی‌ترین عامل برای موفقیت هرگونه سیاستگذاری در زمینه اقتصاد تئاتر و برنامه‌ریزی برای هدایت قریحه‌ها و ذائقه‌های هنری، طبقات و طیف‌های متنوع مخاطبان تئاتر قلمداد می‌شود. هر چه تصویر

ذهنی سیاستگذاران و مدیران عرصه‌های رسانه‌ای و همچنین فرهنگی و هنری با شاخص‌های هویتی جامعه فاصله داشته باشد، پیامدهایی از جمله دور شدن مخاطبان از محتواهای رسانه‌ها و هنرهای بومی را به دنبال خواهد داشت. مخاطب، به‌عنوان یکی از عناصر مهم ساخت ارتباطی تئاتر در یک رابطه دو طرفه هم از نمایش متأثر می‌شود و هم بر روند آتی سازمان اجتماعی نهاد تئاتر تأثیر می‌گذارد؛ مثلاً در تعزیه، تماشاگر در داخل و خارج از نمایش حضور دارد. یعنی بازیگران تعزیه مردمند و تماشاگران آن نیز مردم؛ هم پیام‌آفرین و هم دریافت‌کننده پیام شرکت‌کنندگان این مراسم آیینی هستند [۲۸].

۵. وضعیت هنرهای نمایشی به‌لحاظ آماری

در این بخش به ارائه وضعیت آماری هنرهای نمایشی، براساس داده‌های رسمی پرداخته می‌شود. شایان ذکر است آمار و اطلاعات ارائه شده، از درگاه‌های رسمی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، مرکز آمار ایران، تارنمای مرکز پژوهش‌های مجلس، سالنامه آماری فرهنگ و هنر [۲۹] گردآوری و در قالب توضیحات، جداول و نمودارهای پیوست ارائه شده‌اند.

مطابق آمار ارائه شده توسط اداره کل هنرهای نمایشی، تعداد سالن‌های نمایشی دولتی و خصوصی نمایشی کشور که امکان اجرای نمایش دارند ۵۰۶ سالن اعلام شده است که از این میان تنها ۷ سالن در سه مجموعه، وابسته به اداره کل هنرهای نمایشی هستند. ۲۲ سالن نمایش خصوصی در تهران و ۱۸ سالن خصوصی نیز در استان‌های دیگر به فعالیت نمایشی می‌پردازند. همچنین ۷۱ سالن دولتی و غیردولتی در تهران و ۳۸۸ سالن دولتی و غیردولتی نیز در دیگر استان‌های کشور فعال هستند. اداره کل هنرهای نمایشی ۸۳۷ سالن دولتی و غیردولتی را نیز با تقسیم‌بندی نیمه‌فعال و غیرفعال شناسایی کرده است. معیار فعال و غیرفعال در این گزارش، صرفاً برحسب فعالیت‌های تئاتری و دسترسی عموم مردم به این تالارهاست. ممکن است تالاری که در اینجا غیرفعال عنوان شده در سایر زمینه‌های هنری و فرهنگی فعال به‌شمار آید و یا به‌دلیل تعلق به نهادهایی نظیر آموزش و پرورش، دانشگاه‌ها و صرفاً در دسترس دانش‌آموزان و دانشجویان باشد. این‌گونه سالن‌ها معمولاً امکانات و تجهیزات کامل فنی، صوتی، تصویری و... را نداشته و امکان اجرای نمایش در این مکان‌ها به‌ندرت فراهم می‌شود [۳۰]. شایان ذکر است انجمن هنرهای نمایشی ایران، تعداد سالن‌ها با قابلیت اجرا در کل کشور را ۱۳۹۷ اعلام کرده که از این میزان ۵۱۰ سالن فعال هستند (جدول ۴ پیوست) که با در نظر داشتن آمار سالن فعال انجمن مزبور، با ۵۰۶ سالن اعلام شده توسط اداره کل هنرهای نمایشی مطابقت دارد. دومین معیار برای سنجش نسبت تئاتر و مخاطب، تعداد صندلی‌های تئاتری است که به عموم مردم امکان استفاده از آثار نمایشی را می‌دهد. از این‌رو مرور تعداد صندلی‌های تئاتری موجود، اهمیت ویژه‌ای در برنامه‌ریزی‌های آینده خواهد داشت. مطابق آمار ارائه شده، تعداد صندلی‌های شهر تهران ۲۹۶۰۷ و تعداد صندلی‌های موجود در استان‌ها ۷۹۲۲۱ اعلام شده است که تعداد صندلی‌های فعال نمایش در کل کشور را به ۱۰۸۸۲۸ می‌رساند. با در نظر گرفتن ۸۵ میلیون نفر جمعیت تقریبی ایران به‌ازای هر ۷۸۱ نفر یک صندلی نمایش فعال وجود دارد [۳۰].

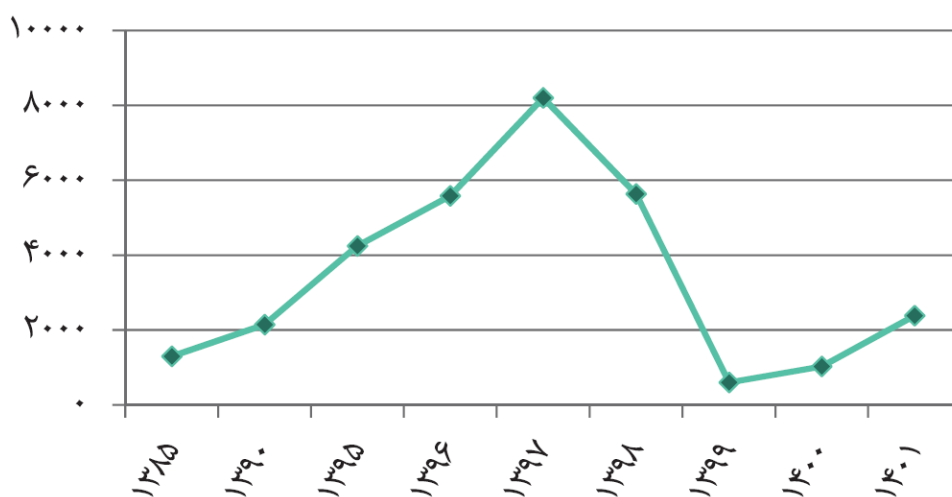
فرایند سامان‌دهی هنرمندان تئاتر کشور از سال ۱۳۹۰ با ثبت گروه‌های نمایشی آغاز شده و همچنان ادامه دارد. مطابق آمار اداره کل هنرهای نمایشی، تعداد گروه‌های نمایشی که تا سال ۱۴۰۲ ثبت شده در استان‌های کشور، ۹۶۸ گروه است. چنانچه اعضای یک گروه نمایشی به‌طور متوسط، ۵ نفر در نظر گرفته شود، مجموعاً تعداد ۴۸۴۰ هنرمند در استان‌های کشور به امر نمایش اشتغال دارند. آمارها نشان می‌دهد که ۲۰۰۰ گروه نیز به‌صورت مستقل به تولید و اجرای نمایش اشتغال دارند. نکته جالب توجه در این آمار، تعداد هنرمندان عضو تشکلهای صنفی تئاتر است که نشان می‌دهد اعضای فعال و نیمه‌فعال خانه تئاتر تهران ۳۶۰۰ نفر، هنرمندان نقال، پرده‌خوان، تخت‌حوضی، خیمه شب‌بازی ۵۱۱ نفر، تعداد تعزیه‌خوانان (براساس آمار انجمن تعزیه ایرانیان) ۱۲۰۰۰ نفر است که در جمع ۲۰۹۵۱ هنرمند هنرهای نمایشی را نشان می‌دهد [۳۰].

۱. از آنجاکه از شیوه‌سالن‌داری، نوع اجراها، روش‌های تولید، نظام قراردادهای، شمار مخاطبان و سایر اطلاعات لازم برای سنجش میزان کاربرد سالن‌ها، اطلاعاتی در دست نیست، امکان ارزیابی جامع و دقیق از فرایندهای تولید و توزیع در هنرهای نمایشی وجود ندارد. این ابهام، در بودجه‌ریزی سال ۱۴۰۱ نیز وجود داشته و با توجه به درج نشدن سهم هنرهای نمایشی از اعتبارات این سال، امکان بررسی میزان و چگونگی حمایت دولتی از هنرهای نمایشی نیز وجود ندارد.

براساس جدول ۶ پیوست، روند شمار تولیدات و مخاطبان از سال ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۸، افزایش یافته و تا سال ۱۴۰۰ به دلیل فراگیری بیماری کووید ۱۹، با تعطیلی سالن‌های تئاتر در سراسر کشور مواجه هستیم. هر چند که از چگونگی گردآوری اطلاعات در پژوهش منبع (سالنامه آماری فرهنگ و هنر، سال ۱۴۰۰) اطلاعاتی در دست نیست، اما می‌توان کاهش معنادار تولیدات و مخاطبان هنرهای نمایشی را دریافت کرد؛ فرایندی که در شکل‌های ۱، ۲ و ۳ (پیوست) نمایان است. همچنین براساس اطلاعات جدول ۶ پیوست، اداره کل هنرهای نمایشی (ستاد مستقر در تهران) دارای بیشترین تولیدات هنرهای نمایشی، بیشترین مخاطبان و بیشترین اجرا در مقایسه با سایر شهرهای ایران بوده و همچنین در ۱۱ استان مختلف با شمار تولیدات کمتر از ۱۰ روبرو هستیم. با توجه به شمار سالن‌های یادشده در هر استان، می‌توان فرض دقیق نبودن آمار یادشده و لحاظ نکردن نمایش‌ها خیابانی، محیطی، تجربی و گونه‌های دیگر اجرایی را از جمله دلایل شمار تولیدات پایین در استان‌های مذکور قلمداد کرد.

شکل ۱. نمودار تعداد تماشاگران نمایش‌های اجراشده

مأخذ: سالنامه آماری فرهنگ و هنر، سال ۱۴۰۰.

رشد سریع تعداد سالن‌های نمایش در طی چند دهه اخیر موجب ایجاد تغییرات بنیادی در فرایند تولید و مصرف تئاتر شده است. چنانچه میزان تئاترورها و تئاترهای پر فروش (به لحاظ تعداد تماشاگر و میزان فروش) در دهه ۱۳۹۰ افزایش یافته است. به نظر می‌رسد این تئاترهای پر فروش واجد ویژگی‌های خاصی هستند که می‌توانند میزان زیادی از مخاطبان را به خود جلب کنند؛ به گونه‌ای که با کشف، تبیین و صورت‌بندی آنها می‌توان به شناختی از بافت و ذائقه مخاطبان این نوع تئاترها دست یافت.^۱

تئاتر ایران در دهه ۱۳۹۰ به سمت سلبریتی محوری، غلبه نمایش پردازی^۲ متن‌های غربی بر نگارش متن جدید ایرانی به همراه افزودن چند عنصر (بصری یا گفتاری) از شرایط جامعه کنونی ایرانی چند رسانه‌ای شدن استفاده از موسیقی زنده، عناصر سینمایی، پویانمایی و متن‌زدایی، فرم‌گرایی، خلق تصاویر و صحنه‌های جذاب و تولید عظیم و مجلل حرکت کرده است. به عبارتی این موارد، مؤلفه‌های اصلی بسیاری از تئاترها با میزان فروش زیاد هستند و موجب شکل‌گیری ذائقه ویژه‌ای برای مخاطبان به‌ویژه مخاطبان عام، در پیکره تئاتر ایران شده‌اند [۳۱].

از سوی دیگر به نظر می‌رسد که شکل‌گیری این نوع ذائقه، علل و عوامل خاصی دارد، از جمله اینکه تئاتر از دیرباز پاتوقی برای روشنفکران و مرفهین و فرنگ‌رفرنگان محسوب می‌شد و همچنین به علت قیمت بالای بلیت تئاتر، نسبت به سایر اماکن فرهنگی و تفریحی، عملاً عمده

۱. از جمله این تئاترها می‌توان به این موارد اشاره کرد: آمدم نبودید رفتیم (۱۳۹۱)، سقراط (۱۳۹۲)، مردی برای تمام فصول (۱۳۹۳)، خاطرات و کابوس‌های یک جامعه‌دار از زندگی و قتل میرزا تقی خان فراهانی (۱۳۹۴)، می‌سی‌سی‌بی نشسته می‌میرد (۱۳۹۵)، اولیور تونیست (۱۳۹۶)، بینوایان (۱۳۹۷) و عروس مردگان (۱۳۹۸).
۲. دراماتورژی (Dramaturgy).

مخاطبان تئاتر اقبال مرفه جامعه و اعضای رسمی و غیررسمی صنوف مختلف تئاتر هستند. بنابراین این سبک از تئاتر به منظور جذب مخاطب و شکل‌گیری مطلوب چرخه اقتصادی، ضمن تمرکز بر قشر خاصی از مخاطبان و فراموشی توده انبوهی از آنها، عمدتاً با اجرای نمایشنامه‌های کلاسیک غربی، ناگزیر جهت‌گیری خاصی در محتوا و فرم نمایش‌ها را دنبال می‌کند. شایان ذکر است که در مجموع قشر مذهبی که بخش اعظمی از جامعه را تشکیل می‌دهند، به‌طور کلی از سالن‌های تئاتر کمتر بهره می‌برند. تنها بخش کمی از این اقبال فراگیر، گاهی به تماشای تئاترهای مذهبی و آیینی می‌روند که البته عمده چنین نمایش‌هایی اغلب در شرایط خاص محیطی و با امکانات کم (نه لزوماً در سالن نمایش) به روی صحنه می‌روند که نیازمند توجه دولت در توسعه زیرساخت این گونه نمایش است [۳۲].

۶. نهاد هنرمندان تئاتر

در ضلع هنرمندان نیز تغییر ذائقه و روش هنری وجود دارد که به نوبه خود موجب شکل‌گیری ذائقه مخاطبان می‌شود. در این ضلع، دو عامل اصلی افزایش هنرآموزان تئاتر و همچنین تمایل به تجربه‌گرایی حائز اهمیت مضاعف است. افزایش هنرآموزان تئاتر معمولاً موجب افزایش تعداد نمایش‌ها می‌شود. به دلیل حمایت ضعیف بخش دولتی در جذب موج‌های جدید فارغ‌التحصیلان و هنرآموزان، این افراد برای اجرای نمایش عمدتاً به تماشاخانه‌های خصوصی روی می‌آورند. از تبعات گریزناپذیر خصوصی‌سازی نزدیک شدن آثار نمایشی به سلیقه و فرهنگ به اصطلاح عامیانه و یا غربی یا به عبارتی، تن سپردن به اقتضات بازار است که از جلوه‌های آن نقش پررنگ موسیقی در اجراهای تئاتر، تمایل به سمت فضاهای کمیک (فکاهی و یا طنز تلخ) و تولید خنده ولو با پرداختن به شوخی‌های جنسی و همچنین حضور بازیگران و چهره‌های مطرح سینمایی و تلویزیونی در نمایش‌ها به منظور جلب نظر مخاطب است [۳۱].

آنچه تئاتر خصوصی نامیده می‌شود، معلول رویه‌های اقتصادی حاکم بر تئاتر بوده که محصول جایگاه کاذب برای سلبریتی‌ها، شکل‌گیری تئاتر لاکچری (تجمل و تفنن) و وجود بلیت‌های گران است که موجب تضعیف مؤلفه‌های هنری تئاترها و کم‌رنگ شدن حضور عوامل هنری خلاق مانند کارگردان نویسنده و طراح صحنه شده است.

چنانچه نبود سازوکار اقتصادی قاعده‌مند به‌ویژه در حوزه تئاتر خصوصی مؤلفه‌های هنری تئاتر و ذائقه مخاطب را تحت تأثیر قرار داده است. از سوی دیگر کم‌توجهی نهاد تئاتر به موضوع آموزش و افزایش سواد هنری لایه‌های مختلف مخاطبان و کنشگران باعث شده است که امروزه مخاطبان گذری و غیر حرفه‌ای تئاتر نتوانند به درستی تشخیص دهند که از میان نمایش‌های متعدد، بهتر است کدام نمایش را انتخاب کنند. در واقع مخاطبان جدید تئاتر، به مفهوم واقعی آن را انتخاب نمی‌کنند، بلکه آنچه را که خود متأثر از فضای مجازی و محیط اجتماعی انتخاب می‌کنند، تئاتر می‌نامند [۳۱].

در بخش دیگر، مرکز هنرهای نمایشی به‌عنوان متولی تئاتر، طی این سال‌ها نه تنها کمکی به وضعیت فعلی و حل مشکلات نکرده، بلکه خود، مسئولیت‌های خود در تئاتر را محدود و مضیق کرده است. این سلب مسئولیت و واگذاری تئاتر به بخش خصوصی لطمات جبران‌ناپذیری بر بدنه هنرهای نمایشی وارد کرده است. از سوی دیگر کمبود حمایت‌های مالی مرکز هنرهای نمایشی از گروه‌های نمایشی باعث شده تا نظارت‌های شورای ارزشیابی نیز کم‌رنگ‌تر از گذشته باشد و تئاتر ایران هر روز شاهد اجرای آثاری مبتذل و سطحی در سالن‌های سرتاسر شهر (خصوصاً کلان‌شهر تهران) باشد و در مجموع می‌توان گفت بیشتر نمایشنامه‌هایی که در سالن‌های خصوصی انتخاب و اجرا می‌شوند یا به صورت مستقیم به موضوعات یاد شده می‌پردازند و یا اینکه حاوی اشارات، دیالوگ‌ها (گفتگو در نمایش) و یا خرده داستان‌هایی مرتبط با این موضوعات هستند.

عامل مهم دیگری که از سوی نهاد هنرمندان در ذائقه مخاطبان تأثیر گذاشته است به تجربه‌گرایی فزاینده میان هنرمندان مربوط می‌شود. این تجربه‌گرایی باعث شده است که هنرمندان جوان بدون اینکه توان و درک هنری خود را در فهم و اجرای نمایش‌های کلاسیک (قدیمی) و مدرن شناخته شده، تثبیت کنند و سپس در صدد ایجاد سبک خاص خود برآیند، به دلیل شناختن صحیح و کامل فنون و سبک‌های غربی

شروع به تقلید از آنها می‌کنند. همچنین سعی می‌کنند با اضافه کردن چند عبارت سیاسی با اشاره به مشکلات اقتصادی در جامعه آن را به اصطلاح بومی کنند. نتیجه این نوع تجربه‌گرایی زود هنگام برای هنرمندان جوان تئاتر ترکیب جلوه‌های پویانمایی سینما و موسیقی با تئاتر است که اکثراً در فضای کم‌دی اتفاق می‌افتد. این نوع نمایش‌ها که انسجام شکلی و محتوایی کافی ندارند مخاطب را سردرگم کرده و به جای شکل دهی به ذائقه بر تر، ذائقه‌اش را نازل می‌کنند. از آنجاکه برخلاف سینما، مخاطب ایرانی تئاتر، با نمونه‌های فاخر و روز تئاتر جهان آشنایی ندارد، تصور می‌کند ذائقه و سلیقه روز دنیا در زمینه تئاتر نیز همین ترکیب بندی‌هاست، اما مخاطب سینما به دلیل اینکه به آسانی به فیلم‌های شاخص هر سال دسترسی دارد و کیفیت آنها را مشاهده می‌کند، می‌تواند به قضاوت درستی از کیفیت هنری فیلم‌ها دست یابد. در مجموع می‌توان گفت تغییراتی که در سه ضلع سیاستگذار تئاتر، مخاطبان تئاتر و هنرمندان تئاتر ایجاد شده، ذائقه مخاطبان تئاتر به ویژه مخاطبان عام را از تئاتر هنری با محوریت دغدغه‌های فرهنگی و اجتماعی به تئاتر تجاری با محوریت سرگرمی و تفننی سوق داده است.

۷. جمع‌بندی و پیشنهاد

وضعیت ارائه شده از هنرهای نمایشی در این گزارش، به رغم کاستی‌هایی که به علت عدم وجود اطلاعات و پیمایش گونه‌های دیگر هنرهای نمایشی از جمله تعزیه، تئاترهای خیابانی و نمایش‌های عروسکی وجود دارد، با تمرکز بر تئاتر و سه محور سیاستگذاران، مخاطبان و هنرمندان این حوزه صورت‌بندی شده است.

مبهم بودن جایگاه هنر تئاتر در بدنه فرهنگی کشور، عدم توجه لازم به تأثیر سیاست‌های مالی در حوزه تئاتر، کمبود سالن‌های استاندارد نمایشی، گرانی بلیت و خدمات تئاتری، عدم مشارکت مردمی در عرصه هنرهای نمایشی، نقصان در سامان دهی برای آموزش و تربیت هنرمندان فعال در حوزه هنرهای نمایشی، کم‌توجهی برخی هنرمندان حرفه‌ای به موضوعات ارزشی و فرهنگی، توجه و تقلید برخی هنرمندان حوزه هنرهای نمایشی به آثار غربی در مقایسه با آثار ایرانی و شرقی، اعطای مجوز و نمایش آثاری که سنخیتی با فرهنگ بومی، ملی و دینی جامعه ندارند و کمبود حمایت از گروه‌های نمایشی جوانان متعهد و انقلابی و دارای مزیت حرفه‌ای، عمده مشکلات و مسائل این حوزه به شمار می‌رود. این موضوعات خود را در نمایشنامه‌های ضعیف و بی‌محتوا، عدم حضور حرفه‌ای مستمر گونه‌های نمایش ایرانی و اسلامی در جامعه بین‌المللی، تلاش برای قبح‌زدایی از آموزه‌های دینی و حیا‌زدایی، ترویج سکولاریسم و سبک زندگی غربی آشکار می‌کند [۳۳].

در میان تمام مسائل فوق‌الذکر به نظر می‌رسد مهم‌ترین مشکل در وضعیت کنونی تئاتر در ایران، عدم کارکرد صحیح این قالب هنری در نظام فرهنگی جامعه است. به بیان دیگر کارکرد هنر و قالب‌های مختلف آن همانند زبانی رسا و لطیف در جامعه است که قابلیت انتقال متعالی‌ترین معانی و حقایق را به انسان دارد، اما وضعیت کنونی هنرهای نمایشی خصوصاً تئاتر، با این جایگاه فاصله زیادی دارد و لازم است در درجه اول، این موضوع به عنوان هدف نهایی لحاظ و سایر موضوعات، در راستای این هدف تمهید شود.

استفاده از منابع غنی بومی، ملی و دینی به منظور ارتقای سطح نمایشنامه‌ها و داستان‌پردازی‌ها در هنرهای نمایشی، شناسایی، جذب، ارتقا و به‌کارگیری استعدادها موجود در حوزه هنرهای نمایشی، نظارت بر محتوا و نحوه نمایش در راستای حمایت و تقویت مشخصه‌های فرهنگ دینی و ملی، توجه به مطالبات اهالی تئاتر و حل مسائل صنفی، برجسته کردن تئاترهای بزرگ میدانی بومی و استانی به واسطه فراهم نمودن سالن‌های نمایش میدانی، افزایش تعداد سالن‌های نمایش صحنه‌ای تئاتر، حمایت و پرورش گروه‌های نمایشی متعهد به منظور نمایش آیینی، مذهبی، سنتی و بومی، سامان بخشی به جشنواره‌های موضوعی، منطقه‌ای و سراسری تئاتر، عمده راهبردهای حوزه هنرهای نمایشی است که لازم است به آنها پرداخته شود.

۱. در صفحه ۴۶ برنامه وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی دولت سیزدهم ذیل وضعیت موجود هنرهای نمایشی این گونه آمده: «اعطای مجوز به آثار دارای زاویه با انقلاب اسلامی، اخلاق و ارزش‌ها: از میان ۱۷۰ اثر رصد و تحلیل شده، ۲۹ نمایش به تخریب انقلاب و ترویج سکولاریسم، ۵۱ نمایش القای ناامیدی، ۲۵ نمایش مروج قانون‌گریزی و نمایش ناکارآمدی نهادها و ۳۹ نمایش ترویج‌کننده سبک زندگی غیراسلامی و ایرانی بودند».

۷-۱. یافته‌های سیاستی

۷-۱-۱. نابسامانی نظام‌های صنفی هنرهای نمایشی

در خصوص مسئله نظام صنفی هنرهای نمایشی، به نظر می‌رسد با نابسامانی جدی و معناداری مواجه هستیم؛ مقصود از نابسامانی، شبه‌نظام‌های صنفی بوده که داعیه هر یک جهت استقرار موازین صنفی است. در صورتی که به تحقیق، هیچ‌یک از آنها شرایط لازم و پوشش‌دهنده نیازهای زیرمجموعه خود نیستند. لذا ساختار نظام صنفی هنرهای نمایشی و تمامی زیرمجموعه‌های آن متأثر از عامل مذکور، کارایی چندانی ندارند.

در ساختارها و نظام‌های صنفی داخلی و خارجی، هنگامی با وضعیت بسامان یا کاربرد صنفی مواجه هستیم، که افراد صنفی با کنشگری فعال خود، واحدهای صنفی را تشکیل داده و واحدهای صنفی براساس مناسبات، قوانین و ساختار منسجم، قانون نظام صنفی را به اجرا در آورند. این مهم هنگامی به وقوع خواهد پیوست که نظام صنفی کارآمدی، در چارچوب قانون و موازین دقیق و با ضمانت اجرایی وجود داشته باشد. بنابراین، نخستین مسئله در هنرهای نمایشی، چگونگی تشکیل و تنسيق نظام صنفی کارآمد هنرهای نمایشی براساس مصوبات قانونی است.

۷-۱-۲. ناکارآمدی ساختار فعلی هنرهای نمایشی در وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

مسئله دیگر در هنرهای نمایشی، به‌طور مشخص به حوزه سیاستگذاری کلان بازمی‌گردد. براساس اسناد بالادستی و تصمیم‌های مسئولین، به‌رغم اهمیت بالایی که هنرهای نمایشی خصوصاً تئاتر داراست، لکن سهم ناچیزی در سیاستگذاری‌های کلان دارد. به بیان دیگر هنرهای نمایشی در بهترین حالت در اولویت دوم نسبت به سینما قرار گرفته است. این مسئله امکان پیشرفت در هر دو حوزه را سلب و یا دست‌کم، بسیار کند می‌کند. زیرا معمولاً پیشرفت در سینما، منوط به پیشرفت در هنرهای نمایشی است. به بیان دیگر سینما، تابعی از هنرهای نمایشی و برآیند آن به‌شمار می‌رود و نه برعکس. تمام ارکان سینما، وابستگی تام و تمام به هنرهای نمایشی دارد؛ لذا لازم است در حوزه هنرهای نمایشی با محوریت تئاتر تغییرات ساختاری صورت گیرد تا با پایه‌ریزی در حوزه تئاتر شاهد تحولات اساسی در سایر حوزه‌ها مانند سینما نیز باشیم.

۷-۱-۳. کمبود امکانات زیرساختی و نیاز به نظام جدید تولید تا مصرف

یکی دیگر از مهم‌ترین موضوعات هنرهای نمایشی در سه بخش تولید، توزیع^۱ و مصرف، تأمین بودجه و حمایت مالی است. با توجه به وابستگی معنادار هنرهای نمایشی در ایران و بیشتر نقاط جهان به حمایت‌گری، اعم از حمایت‌های دولتی یا خصوصی و همچنین در نظر گرفتن تعداد متقاضیان بهره‌مند از شیوه‌های مرسوم حمایت، می‌توان این موضوع را یکی از پریسامدترین مسائل هنرهای نمایشی تلقی کرد. براساس نوع، ساختار و فرآیند تولید یک اثر نمایشی، مناسبات حمایتی و روش‌های آن نیز متفاوت است؛ اما در مجموع نقش دولت و شیوه‌های حمایتی آن از آثار نمایشی، بیشترین سهم را در فرآیند حمایت از هنرهای نمایشی در ایران دارد. به بیان دیگر چگونگی مواجهه دولت با تولیدکنندگان، تهیه‌کنندگان و مصرف‌کنندگان، در فرآیند تولید تا اجرای یک اثر نمایشی بیشترین تأثیر را در روند حمایتی دارد. این مواجهه ابعاد بسیار وسیعی دارد. از نظام توزیع سالن به‌عنوان زیرساخت و تجهیزات گرفته تا شیوه‌های سالن‌داری، اولویت‌ها و سیاستگذاری، بودجه‌بندی و دیگر عوامل دخیل مستقیم یا غیرمستقیم را شامل می‌شود. بدین منظور لازم است دولت به‌منظور برقراری عدالت فرهنگی و دسترس‌پذیر بودن امکانات هنرهای نمایشی برای عموم مردم، همچنین ترغیب گروه‌های نمایشی بومی و متعهد به تولید و فروش محصول فرهنگی در قالب نمایش، زیرساخت‌های سالن‌های بزرگ نمایش میدانی را فراهم کند و در اختیار گروه‌های نمایش متعهد قرار دهد. اجرای نمایش‌های میدانی جزء تجربه‌های موفق سال‌های اخیر بوده که مورد توجه و استقبال عموم مردم قرار گرفته است. درگیر کردن تماشاچی و مخاطب انبوه یکی از ویژگی‌های نمایش‌های بزرگ میدانی است؛ این ویژگی، تئاتر بزرگ میدانی را از نمایش‌های صحنه‌ای متمایز می‌کند. معمولاً در یک نمایش صحنه‌ای در نهایت ۵۰۰ تا ۶۰۰ مخاطب حاضر می‌شوند، در حالی که در نمایش‌های میدانی حدود سه هزار و گاه تا شش هزار مخاطب، نمایش را می‌بینند [۳۴]. از این‌رو این نوع نمایش، قابلیت جذب مخاطب زیادی را دارد. زیرا در هیچ سالنی امکان تجمیع چنین حجم مخاطب و امکانات صحنه‌ای وجود ندارد و از آنجاکه ذات نمایش برای همه مردم است، نمایش‌های بزرگ میدانی این امکان را برای تعداد زیادی از مردمی که شرایط حضور در صحنه‌های تئاتر در تماشاخانه ندارند و یا دسترسی به سالن نمایش نیست، فراهم می‌کند و یک

۱. منظور از توزیع، متولی‌گری سالن‌ها و مراکز نمایش تئاتر است که البته مجوز اجرای تئاتر، تنها با تأیید مرکز هنرهای نمایشی فراهم می‌شود و عملاً این مرکز توزیع‌کننده اصلی آثار نمایشی است.

قدم مهم در راستای ترویج عدالت فرهنگی به حساب می‌آید. همچنین نمایش‌های بزرگ میدانی به دلیل ایجاد فضاهای محیطی واقعی و صحنه‌های مختلف، جذابیت و باورپذیری بالایی دارند، بنابراین از ظرفیت نمایش زنده برای انتقال یک مفهوم، حداکثر استفاده را می‌کند.^۱

۲-۷. پیشنهادهای تقنینی

با توجه به توضیحاتی که در بخش‌های قبل درباره مسائل حوزه هنرهای نمایشی به آن اشاره شد، در ادامه احکامی به منظور رفع موانع و ناظر به مسائل پیش‌روی این حوزه، پیشنهاد می‌شود:

۱ به منظور تمرکز بر حل سه مسئله بنیادین، بهسازی سیستم ممیزی، نظام صنفی و سیاستگذاری تخصصی در هنرهای نمایشی (در راستای دغدغه‌های متفاوت هنرمندان همچون شغل، آموزش، دانشگاه، بیمه، محتوا، زیرساخت‌ها و سایر موارد) راهکار تقویت و ترمیم نظام‌های صنفی هنرهای نمایشی، با هماهنگی اعضای کنونی در شبه‌نظام‌های صنفی یادشده، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و حقوق دانان مبرز در حوزه فعالیت‌های صنفی و هنری پیگیری شود. بدین منظور دولت (وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی) مکلف است نظام صنفی هنرهای نمایشی را با مشارکت وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی (با تأکید بر تعریف شغل هنری (و شناسه مربوطه) در قانون کار)، حداکثر در بازه زمانی یک‌ساله و با مشارکت حداکثری اعضای کنونی شاغل در انواع رشته‌های هنرهای نمایشی، تحت نظارت مجلس شورای اسلامی، کارشناسان هنری و حقوق دانان حوزه هنر بازنگری و اصلاح کند.

۲ به منظور حفظ و مراقبت از شاخصه‌های فرهنگ اصیل ایرانی و اسلامی و جلوگیری از ایجاد و شیوع نمایش‌های مروج ابتذال و معارض با عرف دینی و فرهنگی جامعه، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی مکلف است نسبت به **قوانین شورای نظارت و ارزشیابی** (با تأکید بر تدوین و یا اصلاح شاخص‌های ارزیابی معین و ملموس) بازنگری کند تا زمینه تفسیرهای سلیقه‌ای توسط کارشناسان و مجریان بر طرف و مانع تولید و اجرای نمایش‌های خلاف قانون و عرف جامعه ایرانی شود.

۳ به منظور برقراری عدالت فرهنگی و دسترس‌پذیری بودن امکانات هنرهای نمایشی خصوصاً تئاتر برای عموم مردم، همچنین به منظور افزایش میزان تولیدات هنرهای نمایشی با محوریت نمایش‌های بزرگ میدانی با نرخ رشد ۲۵ درصدی سالیانه نسبت به سال شروع، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی مکلف است با همکاری وزارت راه و شهرسازی، شهرداری‌ها و سایر دستگاه‌های ذی‌ربط با اولویت مشارکت بخش گروه‌های نمایش متعهد به انقلاب اسلامی و غیردولتی در طول سال‌های اجرای برنامه در هر استان حداقل یک سالن (محوطه) نمایش بزرگ میدانی با اولویت مناطق کمتر توسعه یافته و محروم ایجاد کند. در اجرای این حکم دولت مکلف است در شهرهایی که زمین و اماکن مناسب اجرای این طرح را ندارد، زمین یا اماکن مناسب از جمله فضاهای آزاد شده ناشی از انتقال پادگان‌ها یا زندان‌ها از شهرها به خارج از شهر و یا با جلب مشارکت شهرداری‌ها، بوستان‌های مناسب اجرای این طرح را در اختیار وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی قرار دهد.

۴ به منظور تقویت هنرهای نمایشی، شیوه‌نامه‌های حمایت‌گری مستقیم و غیرمستقیم از سوی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، با نظارت مجلس شورای اسلامی تنظیم و تدوین شود. بدین منظور دولت (وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی) مکلف است شیوه‌نامه‌های حمایت‌گری مستقیم و غیرمستقیم نهادها و سازمان‌های زیرمجموعه خود را، از تولید و توزیع هنرهای نمایشی، با مشارکت وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، سازمان امور مالیاتی کشور، سازمان بورس و اوراق بهادار (شرکت فرابورس ایران) و جامعه اصناف هنرهای نمایشی، طراحی و تنظیم کرده و اجرایی سازد. همچنین گزارش دقیق اجرای این قانون را با درج جزئیات، به کمیسیون فرهنگی مجلس شورای اسلامی ارائه کند.

۵ به منظور تغییر راهبردها و روش‌های حمایتی دولت، پیشنهاد می‌شود دولت با اتخاذ الگوی تمرکززدایی نظام توزیع با تجهیز و راه‌اندازی سالن‌های نمایش در استان‌های کشور و اعمال معافیت‌های مالیاتی برای صنایع حامی هنرهای نمایشی ایرانی و اسلامی در راستای این امر اقدام کند. بدین منظور دولت (وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی) مکلف است با همکاری وزارت امور اقتصادی و دارایی (سازمان امور مالیاتی)

۱. سابقه نمایش‌های میدانی بزرگ در کشور ما به سال ۱۳۸۴ بازمی‌گردد. با تولید این گونه نمایش‌ها، شکل تازه‌ای از تئاتر ابداع شد که مقام معظم رهبری مدظله‌العالی نیز ضمن تأیید بر آن فرمودند که این شکل از اجرا، قالب جدیدی محسوب می‌شود و این کار مانند تئاترهای غربی نیست و کاملاً بومی - ایرانی است و در دنیا نظیر ندارد؛ همچنین تأکید داشتند که گروه‌های مختلف روی این سبک کار کنند و در شهرهای مختلف کشور ادامه داشته باشد و گروه‌های تئاتر میدانی تکثیر شوند [۵۷]. در این دو دهه، از سال ۱۳۸۴ تاکنون نمایش‌های میدانی زیادی اجرا شده و غالب نمایش‌ها با محوریت قصه‌های قرآنی، مصائب خاندان عصمت و طهارت در واقعه عاشورا و دفاع مقدس بوده و موقعیت مطلوبی را در بین گونه‌های نمایشی ایجاد کرده است.

شیوه‌نامه معافیت‌های مالیاتی مختص صنایع و بنگاه‌های اقتصادی خصوصی و تحت نظارت خود را، مطابق با قوانین و مقررات مالیاتی و متقارن با قوانین مالکیت مادی و معنوی آثار هنری، تنظیم کرده و در قبال راه‌اندازی سالن‌های استاندارد نمایش در سراسر کشور، حمایت از تولید و توزیع آثار نمایشی و هنرمندان و مشاغل در رشته‌های مختلف هنرهای نمایشی، تضمین و اجرایی کند. وظیفه نظارت بر راه‌اندازی سالن‌های استاندارد هنرهای نمایشی بر عهده وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی است و تأیید آن توسط شورای منتخب از استادان دانشگاه‌های سطح یک کشور و هنرمندان مجرب در رشته‌های هنرهای نمایشی صورت می‌پذیرد.

همچنین کلیه دستگاه‌های اجرایی موضوع ماده (۵) قانون مدیریت خدمات کشوری مصوب سال ۱۳۸۶ مجازند سالن‌های (تالارهای پلکانی با ظرفیت بیش از ۱۰۰ نفر) خود را برای اجرای نمایش‌های دینی و مذهبی در اختیار افراد حقیقی واجد صلاحیت به تأیید ادارات کل فرهنگ و ارشاد اسلامی و بارعایت سایر قوانین و مقررات مربوط به صورت رایگان قرار دهند. تشخیص موارد قابل واگذاری بر عهده بالاترین مقام دستگاه اجرایی یا مقام مجاز از طرف وی حسب مورد در مرکز و استان‌ها خواهد بود. واگذاری آثار و بناهای تاریخی مشمول حکم این ماده نمی‌گردد. مدت واگذاری به هر اجرا حداکثر ۱۵ روز است. مسئولیت حفظ و حراست از سالن در طول دوره واگذاری بر عهده فرد یا افراد مذکور در صدر این ماده است و در صورت اتلاف، فرد یا افراد مذکور در صدر این ماده ضامن هستند.

۶ به دلیل بنیادین بودن هنرهای نمایشی (شامل تئاتر، نقالی، سیاه‌بازی و روحوسی، خیمه شب‌بازی و عروسک گردانی و ...) و افزایش قدرت اداری-مالی و حمایت بسزای تولید و اجرای نمایش‌های فاخر مقتضی است ساختار مدیریت هنرهای نمایشی در وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی ارتقا یابد. بدین منظور وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی مکلف است اداره کل هنرهای نمایشی را به «سازمان (مرکز ملی) هنرهای نمایشی» تغییر و ارتقاء دهد. تمامی شرایط، اقدامات و قوانین و مقررات لازم تحت نظر وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و با تأیید مجلس شورای اسلامی، شورای منتخب از استادان دانشگاه‌های سطح یک کشور و هنرمندان مجرب در رشته‌های هنرهای نمایشی و شورای منتخب حقوق دانان در حوزه فرهنگ و هنر، صورت می‌پذیرد.

۷ مقتضی است به منظور تقویت نهادسازی در هنرهای نمایشی با محوریت تقویت نهاد تهیه‌کنندگی (شرکت تولیدی) فرایند صدور مجوز و ثبت شرکت‌های حوزه هنرهای نمایشی در اداره کل ثبت شرکت‌ها و مؤسسات غیر تجاری با طراحی و تنظیم اساسنامه و تعریف شرکت‌های ویژه حوزه هنر، به ویژه هنرهای نمایشی تسهیل شود. بدین منظور دولت (وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی) مکلف است شرایط لازم را جهت تسهیل فرایند صدور مجوز و ثبت مؤسسات و شرکت‌های حوزه هنرهای نمایشی در اداره کل ثبت شرکت‌ها و مؤسسات غیر تجاری- زیرمجموعه قوه قضائیه- با عقد تفاهم‌نامه یا تنظیم مصوبه‌ای میان دو قوه، فراهم سازد. طراحی و تنظیم اساسنامه و تعریف شرکت‌های ویژه حوزه هنر، به ویژه هنرهای نمایشی از جمله مصادیق این تفاهم‌نامه است و تمامی شرایط، اقدامات و قوانین لازم باید تحت نظر وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و با تأیید شورای منتخب از استادان دانشگاه‌های سطح یک کشور و هنرمندان مجرب در رشته‌های هنرهای نمایشی و شورای منتخب حقوق دانان در حوزه فرهنگ و هنر، صورت پذیرد.

۸ به منظور روزآمدسازی و چابک‌سازی فعالیت‌های کنونی صندوق اعتباری هنر، لازم است واحد حقوقی و جذب سرمایه راه‌اندازی شود. همچنین کارکنان صندوق اعتباری هنر آموزش‌های تخصصی و هدفمند بینند تا سطح صندوق‌های اعتباری به سطح صندوق‌های خطرپذیر (جسورانه) مانند صندوق‌های اعتباری بخش صنعت ارتقا یابد که این امر با به‌کارگیری مشاوران زبده در پروژه‌های تولیدی محقق خواهد شد. بدین منظور دولت (وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی) مکلف است از راه‌اندازی صندوق یا صندوق‌های سرمایه‌گذاری خصوصی اعتباری ویژه هنرهای نمایشی و سینما حمایت کرده و شرایط لازم برای فعالیت آنها را، مطابق ضوابط نظام صنفی هنرهای نمایشی و سینما فراهم سازد. همچنین دولت مکلف است با اتخاذ دستورالعمل‌ها و راهکارهای ذیل و مشابه ذیل، نسبت به روزآمدسازی و چابک‌سازی فعالیت‌های کنونی صندوق اعتباری هنر اقدام ورزد. از جمله مصادیق اجرایی‌سازی این حکم: راه‌اندازی واحد حقوقی و جذب سرمایه، آموزش تخصصی و هدفمند کارکنان صندوق اعتباری هنر، ارتقای ساختار و اهداف صندوق به سطح صندوق‌های اعتباری خطرپذیر (جسورانه) مانند صندوق‌های اعتباری بخش صنعت، به‌کارگیری مشاوران زبده در پروژه‌های تولیدی، مشارکت با اتاق اصناف ایران جهت حمایت‌گری اصناف از هنرهای

نمایشی، مشارکت با سازمان امور مالیاتی و سازمان بورس و اوراق بهادار (شرکت فرابورس ایران) جهت اجرایی سازی مفاد قانونی در راستای اجرایی سازی قانون ابلاغی.

۹ همچنین مقتضی است مجلس شورای اسلامی (کمیسیون فرهنگی) نسبت به تحقیق و تفحص از صندوق اعتباری هنر اقدامات قانونی لازم را اتخاذ کند.

پیوست‌ها

جدول ۴. شمار تالارهای نمایشی (مناسب تئاتر) و تالارهای فعال^۱

ردیف	استان	مجموع تالارها	تالارهای فعال	درصد سالن‌های فعال
۱	اردبیل	۳۹	۸	۲۰.۵۱
۲	اصفهان	۱۰۵	۲۴	۲۲.۸۶
۳	البرز	۲۵	۱۷	۶۸.۰۰
۴	ایلام	۳۳	۴	۱۲.۱۲
۵	آذربایجان شرقی	۶۴	۲۱	۳۲.۸۱
۶	آذربایجان غربی	۳۵	۷	۲۰.۰۰
۷	بوشهر	۵۷	۲۱	۳۶.۸۴
۸	چهارمحال بختیاری	۲۹	۷	۲۴.۱۴
۹	خراسان جنوبی	۱۱	۴	۳۶.۳۶
۱۰	خراسان رضوی	۶۲	۳۳	۵۳.۲۳
۱۱	خراسان شمالی	۱۲	۹	۷۵.۰۰
۱۲	خوزستان (*)	۱۱۰	۳۰	۲۷.۲۷
۱۳	زنجان	۱۵	۵	۳۳.۳۳
۱۴	سمنان	۵۴	۱۰	۱۸.۵۲
۱۵	سیستان و بلوچستان	۲۰	۵	۲۵.۰۰
۱۶	تهران	۱۶۷	۱۱۰	۶۵.۸۷
۱۷	فارس	۱۰۰	۲۷	۲۷.۰۰
۱۸	قزوین	۱۵	۱۴	۴۶.۶۷
۱۹	قم	۹	۵	۵۵.۵۵
۲۰	کردستان	۴۶	۱۲	۲۶.۰۹
۲۱	کرمان	۷۱	۱۶	۲۲.۵۴
۲۲	کرمانشاه	۵۲	۶	۱۱.۵۴
۲۳	کهگیلویه و بویراحمد	۹	۱	۱۱.۱۱

۱. معیار فعال و غیر فعال، صرفاً برحسب فعالیت‌های تئاتری و دسترسی عموم به تالارهاست. ممکن است تالاری «غیر فعال» باشد، اما در سایر زمینه‌های هنری و فرهنگی فعال به‌شمار آید و یا به دلیل تعلق به نهادهایی نظیر آموزش و پرورش و دانشگاه، صرفاً در دسترس دانش‌آموزان و دانشجویان بوده و در موارد معدودی در دسترس عموم باشد.

ردیف	استان	مجموع تالارها	تالارهای فعال	درصد سالن‌های فعال
۲۴	گلستان	۱۴	۱۲	۴۶-۱۵
۲۵	گیلان	۲۲	۱۳	۵۹-۰۹
۲۶	لرستان	۱۰	۸	۸۰-۰۰
۲۷	مازندران	۹۵	۲۹	۳۰-۵۳
۲۸	مرکزی	۴۲	۸	۱۹-۰۵
۲۹	هرمزگان	۳۶	۱۰	۲۷-۷۸
۳۰	همدان	۲۰	۱۸	۹۰-۰۰
۳۱	یزد	۱۸	۱۶	۸۸-۸۹
	مجموع	۱۳۹۷	۵۱۰	۳۶-۵۰

(*) آمار ارائه شده برای خوزستان به تحلیل نگارنده بیش برآورد شده و تعداد واقعی با قابلیت اجرای نمایش نیست. منتهی به لحاظ امانت‌داری در ارائه آمار به همان میزان اعلامی توسط منبع درج شده است.
مأخذ: پایگاه اینترنتی انجمن هنرهای نمایشی ایران.

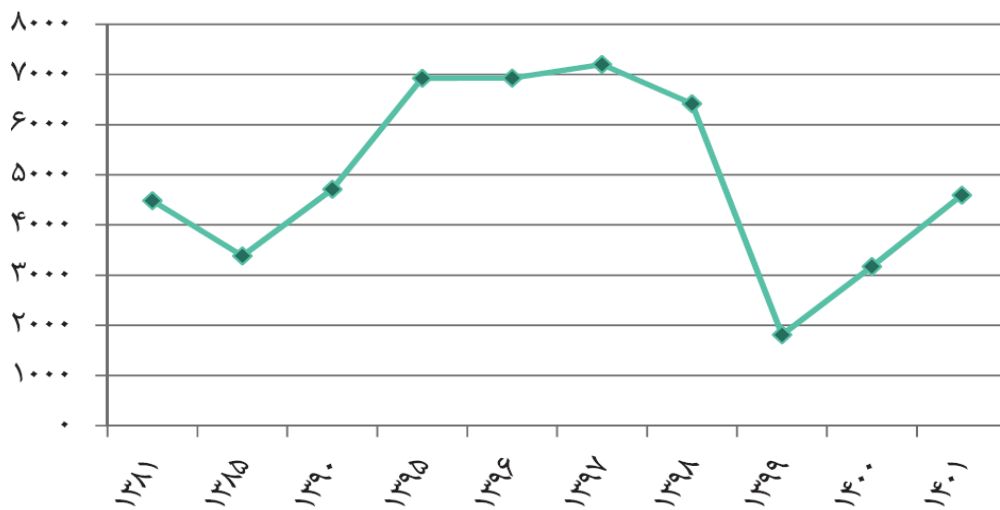
جدول ۵. تعداد عناوین نمایش‌های تولید و اجرا شده و تماشاگران آن

سال	نمایش (عنوان)	دفعات اجرا (دفعه)	تماشاگران (هزار نفر)
۱۳۸۱	۴۴۸۴	۵۰۲۲۴	-
۱۳۸۵	۳۳۸۳	۳۸۱۳۱	۱۲۹۶
۱۳۹۰	۴۷۱۲	۶۴۹۹۷	۲۱۴۴
۱۳۹۵	۶۹۲۴	۱۰۲۵۲۵	۴۲۴۱
۱۳۹۶	۶۹۳۰	۱۰۱۸۸۸	۵۵۷۹
۱۳۹۷	۷۱۹۸	۸۵۹۷۷	۸۲۰۰
۱۳۹۸	۶۴۱۵	۹۵۵۰۲	۵۶۳۲
۱۳۹۹	۱۸۱۱	۹۸۲۸	۶۰۱
۱۴۰۰	۳۱۷۲	۲۰۷۹۹	۱۰۲۴
۱۴۰۱	۴۵۹۶	۳۵۶۲۸	۲۳۸۳

مأخذ: سالنامه آماری فرهنگ و هنر، سال ۱۴۰۲.

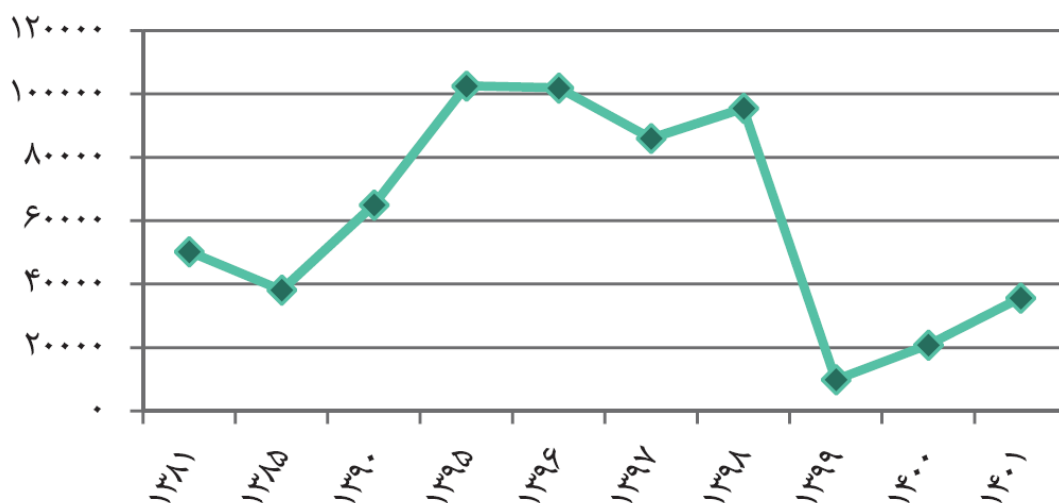

شکل ۲. نمودار عناوین نمایش‌های تولید و اجرا شده

مأخذ: سالنامه آماری فرهنگ و هنر، سال ۱۴۰۲.

شکل ۳. نمودار دفعات اجرای نمایش

مأخذ: همان.

جدول ۶. تعداد عناوین نمایش‌های تولید و اجرا شده و تماشاگران آن به تفکیک استان

۱۴۰۱			۱۴۰۰			استان
تماشاگران (نفر)	دفعات اجرا	عنوان نمایش	تماشاگران (نفر)	دفعات اجرا	عنوان نمایش	
۵۱۹۸۴۰	۱۲۹۹۶	۱۰۸۳	۳۱۶۲۰۰	۶۳۲۴	۵۲۷	اداره کل هنرهای نمایشی (ستاد)
۱۱۹۴۹۰	۹۵۱	۱۱۵	۱۰۱۲۵	۲۴۸	۴۲	آذربایجان شرقی
۴۴۶۰۰	۶۱۱	۱۳۰	۲۹۱۵۰	۳۳۱	۶۱	آذربایجان غربی
۲۰۱۱۰	۴۱۲	۱۴۳	۱۴۲۰۰	۲۲۲	۹۲	اردبیل
۲۴۳۷۵۰	۱۰۱۰	۱۶۹	۲۹۰۰۵	۵۷۲	۱۴۸	اصفهان
۱۴۲۰۰	۱۰۷۹	۱۲۶	۱۰۵۷۰	۵۷۲	۵۶	البرز
۱۶۱۹۴	۲۲۶	۴۸	۱۲۷۹۸	۲۷۴	۷۷	ایلام
۳۰۸۰۰	۴۴۱	۷۸	۹۳۰۰	۲۴۶	۶۵	بوشهر
۳۲۲۲۹	۵۴۸	۹۰	۵۶۱۶۵	۸۰۹	۱۸۰	تهران
۳۸۴۰۰	۳۳۹	۴۹	۷۵۹۷	۱۷۶	۴۶	چهارمحال و بختیاری
۲۵۹۸۰	۲۰۶	۴۴	۲۰۲۸	۱۱۱	۱۵	خراسان جنوبی
۱۴۴۵۷۰	۳۰۵۸	۲۳۶	۱۳۰۰۹۵	۱۳۱۶	۱۷۷	خراسان رضوی
۳۳۴۳۰	۳۷۳	۷۱	۷۷۱۷	۲۵۲	۵۶	خراسان شمالی
۳۲۷۷۲۰	۱۵۳۹	۳۱۹	۳۱۷۸۴	۵۸۳	۱۶۸	خوزستان
۳۵۴۰۴	۲۴۷	۹۱	۱۰۵۷۸	۱۴۲	۶۸	زنجان
۴۷۲۰	۹۵۰	۱۶۸	۳۳۰۰	۳۶۷	۶۶	سمنان
۳۹۷۲۵	۱۱۳۶	۲۳۴	۳۲۵۶۰	۷۵۳	۱۴۸	سیستان و بلوچستان
۷۳۵۵۰	۱۸۰۷	۱۸۱	۳۲۴۳۰	۲۶۰۲	۱۴۳	فارس
۱۰۱۲۴	۲۳۶	۳۵	۲۴۵۰	۱۰۶	۲۰	قزوین
۴۰۱۷۶	۲۴۷	۲۵	۱۳۲۲۸	۱۰۷	۲۱	قم
۸۴۱۰۰	۵۳۶	۸۶	۹۳۳۹۸	۶۰۰	۱۲۵	کردستان
۳۶۸۰۰	۶۲۶	۶۷	۲۸۳۶	۱۳۳	۱۵	کرمان

۱۴۰۱			۱۴۰۰			استان
تماشاگران (نفر)	دفعات اجرا	عنوان نمایش	تماشاگران (نفر)	دفعات اجرا	عنوان نمایش	
۱۵۳۹۰	۱۹۱	۳۹	۲۵۶۰	۱۲۲	۲۲	کرمان جنوبی
۲۸۳۰۰	۴۸۰	۶۷	۱۷۸۰۰	۳۰۰	۵۲	کرمانشاه
۸۷۶۰	۵۸۴	۱۲۰	۴۲۲۷	۲۰۶	۴۳	کهگیلویه و بویر احمد
۳۷۲۲۰	۳۵۸	۸۶	۱۰۲۳۰	۱۵۵	۴۹	گلستان
۴۵۲۱۹	۷۴۲	۱۲۵	۲۴۱۷۹	۶۳۵	۱۱۸	گیلان
۳۷۶۰۰	۶۸۵	۱۰۴	۱۶۰۰۰	۵۵۶	۹۲	لرستان
۴۱۶۲۲	۶۰۱	۸۶	۴۱۸۳	۱۸۸	۵۶	مازندران
۶۶۴۰۰	۲۷۵	۱۶۸	۳۶۳۹۱	۷۲۷	۱۸۱	مرکزی
۵۷۱۰	۴۲۲	۶۰	۳۸۷۵۱	۷۰۶	۱۵۱	هرمزگان
۶۸۷۳۸	۶۶۲	۱۰۲	۲۶۶۰	۱۲۳	۳۵	همدان
۴۹۵۹۸	۱۰۵۴	۵۱	۹۶۱۹	۲۳۵	۵۷	یزد
۲۳۸۳۰۲۹	۳۵۶۲۸	۴۵۹۶	۱۰۲۴۱۱۴	۲۰۷۹۹	۳۱۷۲	جمع کل

مأخذ: همان.

- [۱] میرفخرایی، تژا، و رجبیه فرد، منا. (۱۳۹۲). تحلیل جامعه‌شناختی تئاتر و جایگاه آن در میان رسانه‌های جمعی ایران. فرهنگ ارتباطات، ۳(۹)، ۵۱-۱۹.
- [۲] سرسنگی، مجید و پارسایی، منصور، «نمایش دینی: پژوهشی پیرامون لزوم معاصر سازی فرم و نقد هرمنوتیکی محتوا»، هنرهای زیبا، جلد شماره ۴۲، صص. ۳۷-۴۵، ۱۳۹۱.
- [۳] خبرگزاری دفاع مقدس، ۱۳۹۶. بازخوانی بیانات مقام معظم رهبری به بهانه روز ملی هنرهای نمایشی.
- [۴] بیانات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) در دیدار با مسئولان نظام در تاریخ ۱۴۰۲/۱/۱۵
- [۵] بیانات مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) در دیدار گروه نمایش صدا، در سال ۱۳۷۱.
- [۶] بیانات در دیدار مدیر و برنامه‌سازان گروه تلویزیونی شاهد، در سال ۱۳۷۱.
- [۷] بیانات در جلسه پرسش و پاسخ با جوانان در دومین روز از دهه فجر (روز انقلاب اسلامی و جوانان) در سال ۱۳۷۲.
- [۸] بیانات در جلسه پرسش و پاسخ مدیران مسئول و سردبیران نشریات دانشجویی در سال ۱۳۷۷.
- [۹] بیانات رهبر انقلاب در دیدار جمعی از هنرمندان و دست‌اندرکاران امور فرهنگی و هنری در سال ۱۳۷۳.
- [۱۰] بیانات در دیدار جمعی از دانشجویان در سال ۱۳۹۴.
- [۱۱] مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی.
- [۱۲] مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۷۱/۰۵/۲۰.
- [۱۳] تراسبی، دیوید، ترجمه سوسن علائی، «اقتصاد سیاست فرهنگی»، در اقتصاد سیاست فرهنگی، تهران، سوره مهر، ۱۳۹۳، صص ۱۲۳-۱۳۸.
- [۱۴] سازمان برنامه و بودجه، «قانون بودجه سال ۱۴۰۰، ۱۴۰۱، ۱۴۰۲ کل کشور»، سازمان برنامه و بودجه، تهران، ۱۴۰۰.
- [۱۵] تراسبی، دیوید، ترجمه سوسن علائی، «اقتصاد سیاست فرهنگی»، در اقتصاد سیاست فرهنگی، تهران، سوره مهر، ۱۳۹۳، صص ۱۳۸-۱۴۰.
- [16] Art and finance report, 2022, Deloitte, private art and finance services 2023.
- [۱۷] «پذیرهنویسی صندوق سرمایه‌گذاری هنر».
- [۱۸] خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران در تاریخ ۹ خرداد ۱۴۰۰ صندوق فرهنگ و هنر به فرابورس می‌آید.
- [۱۹] روزنامه فرهیختگان شماره ۳۴۸۸ راه‌اندازی اولین صندوق جسورانه حوزه صنایع خلاق و فرهنگی در فرابورس.
- [۲۰] قانون مالیات‌های مستقیم، «مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی»، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
- [۲۱] قانون نظام صنفی کشور، مرکز پژوهش‌های مجلس.
- [۲۲] تأسیس انجمن صنفی سراسری اشخاص حقیقی پدیدآورنده آثار فرهنگی و هنری و شاغلان بخش فرهنگ و هنر و رسانه در رسته تخصصی، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، ۱۳۹۸.
- [۲۳] کنت، دیوید. ام و لنگلی، استفن، «الگوی تئاتر تجاری برداوی»، در مدیریت تئاتر: تولید و مدیریت هنرهای اجرایی، تهران، نشر شهر، ۱۳۹۷، صص ۱۵۶-۱۶۰.
- [۲۴] وبسایت رسمی خانه تئاتر، وبسایت رسمی خانه تئاتر.
- [۲۵] میرفخرایی، تژا، و رجبیه فرد، منا. (۱۳۹۲). تحلیل جامعه‌شناختی تئاتر و جایگاه آن در میان رسانه‌های جمعی ایران. فرهنگ ارتباطات، ۳(۹)، ۶۱-۲۵.
- [۲۶] غلامرضا آذری، و زهرا ژبانی، «بررسی تأثیر پوستر در جذب مخاطبان تئاتر فرهنگ ارتباطات، جلد ۳، شماره ۹، صص ۱۳۵-۱۶۰-۱۳۹۲».
- [۲۷] خالقی، مژگان، «تأملی بر نقش تماشاگر در فرآیند اجرای تئاتر»، تئاتر، جلد ۷۰، شماره ۳۰، صص ۶۱-۸۲، ۱۳۹۶.
- [۲۸] اعظم راووداد (۱۳۹۶)، جامعه‌شناسی مخاطبان تئاتر، تهران: انتشارات پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات.
- [۲۹] سالنامه آماری فرهنگ و هنر سال ۱۴۰۰، تهران: پویه مهر اشراق، ۱۴۰۱.
- [۳۰] اداره کل امور هنرهای نمایشی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۲۸ اسفند ۱۴۰۲.
- [۳۱] ترابی‌ا قدم، محمود، «ذائقه مخاطبان تئاترهای پر فروش ایران در دهه ۱۳۹۰ (ابعاد، مؤلفه‌ها، علل و عوامل)»، جامعه‌شناسی هنر و ادبیات، جلد ۲۴، صص ۴۵-۶۸، ۱۳۹۹.
- [۳۲] امیر امیری، «در تئاتر ایران چه می‌گذرد؟»، گروه فرهنگ و هنر «سدید»، ۱۳۹۹.
- [۳۳] وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی (۱۴۰۰)، «برنامه وزارت فرهنگ و ارشاد دولت سیزدهم».
- [۳۴] خبرگزاری جمهوری اسلامی در تاریخ ۱/۶/۲۳ ۱۴۰۱.

گزیده سیاستی

کمتر اولویت داشتن تئاتر در بدنه و ساختار فرهنگی کشور و عدم سنخیت برخی نمایش‌ها با فرهنگ و سبک زندگی ایرانی و اسلامی، عمده مشکلات این حوزه است که باید با نظارت دقیق‌تر، شناسایی استعدادها و موجود و استفاده از منابع بومی و دینی و برجسته کردن تئاترهای بزرگ آیینی-میدانی، اعتلا یابد.

مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی

تهران، خیابان پاسداران، روبروی پارک نیاوران (ضلع جنوبی، پلاک ۸۰۲)

تلفن: ۷۵۱۸۳۰۰۰ صندوق پستی: ۱۵۸۷۵-۵۸۵۵ پست الکترونیک: mrc@majles.ir

وبسایت: rc.majles.ir